

RUKOVOĐENJE U VOJSCI*

Rukovođenje¹ je, kako u privrednom i političkom životu tako i u oblasti vojne izgradnje, ne samo važna već i složena forma ljudske aktivnosti. Kao osnovne objektivne okolnosti koje doprinose ovoj složenosti, autor ističe da se u rukovođenju starešina (šef, rukovodilac) uvek susreće sa novim pojavama, zadacima i novom tehnikom, uz istovremeno prevlađivanje starog i preživelog, i drugo, da je u osnovi svakog rukovođenja sadržano rukovođenje ljudima, zbog čega u tom procesu neizbežno dolazi do sukoba s različitim mišljenjima, znanjima, karakterima i raspoloženjima.

Za uspešno savlađivanje ovih i drugih teškoća, rukovodilac mora, po mišljenju autora, da svestrano poznaje i umešno koristi objektivne zakone društvenog razvitka, odnosno da odgovara zahtevima koje marksistička nauka postavlja rukovođenju društvom. Pored toga, pošto odredi realan cilj dejstava (koji proizlazi iz situacije), rukovodilac mora da izabere najbolji put za njegovo postizanje. Autor smatra da za uspešno snalaženje u rešavanju ovog zadatka veliki značaj imaju specijalna znanja i navike iz oblasti neposrednog rukovođenja. Pri tome on citira Lenjina, koji je još u prvim danima sovjetske vlasti isticao »... da smo dužni da položimo ispit ... iz poznavanja osnova nauke o rukovođenju«.

Prelazeći na analizu rukovođenja u vojsci, autor ukazuje na to da se u osnovne, specifične zakone oružane borbe, mogu ubrojiti sledeći: zavisnost toka i ishoda oružane borbe od političkih ciljeva rata, od odnosa ekonomskih mogućnosti ratujućih strana, od moralno-političkog faktora; zavisnost načina i formi oružane borbe od oružja i borbene tehnike; zavisnost postizanja uspeha od postojanja nadmoćnosti nad protivnikom u snagama i sredstvima na odlučujućem mestu i u odlučujućem momentu, od umešnog korišćenja na bojištu udruženih napora svih vidova oružanih snaga i svih rodova vojske, itd. Nabrojani zakoni, po mišljenju autora, izražavaju najbitnije veze i odnose među pojedinim pojavama i aspektima oružane borbe. Prvi uslov za istinski naučno rukovođenje u vojsci sastoji se u tome da se *svestrano upoznaju ovi zakoni i umešno iskoriste* u svom interesu, a na štetu protivnika.²

Zakoni oružane borbe nisu večni, zauvek dati, već se menjaju pod uticajem promena svojstava oružja i borbene tehnike. Ova karakteristika

* *Кандидат военных наук, доцент полковник П. Шеманский: „Управление войсками“, „Красная звезда“, 20 августа 1965 г. Ovo je drugi iz serije članaka koje potenuti vojni list objavljuje u privremenoj rubrici »Vojnonaučna misao. Problemi. Istraživanja«.*

¹ U prikazu je izraz »rukovođenje« zamenjivan i izrazom »komandovanje« jer u ruskom jeziku управление значи: rukovođenje (koje, kao što je poznato, obuhvata komandovanje i upravljanje), komandovanje, upravljanje u užem smislu, uprava (resor, odeljenje), a u izvesnim slučajevima i komanda. — N. D.

² Sva podvlačenja u tekstu vršio je autor članka. — N. D.

zakona oružane borbe bitno utiče na čitav sistem rukovođenja u vojsci. Nabrajajući promene do kojih je posle drugog svetskog rata došlo u naoružanju, tehničkoj opremljenosti i organizacionoj strukturi taktičkih i združenih jedinica, kao i u karakteru samih borbenih dejstava, autor ističe da su one postavile sasvim nove zahteve komandovanja jedinicama.

Prvi od njih izražen je u *povećanom obimu poslova i zadataka vezanih za komandovanje* na svim komandnim nivoima. Pored klasičnih zadataka koje su komandanti i štabovi i ranije izvršavali, sada su oni prinuđeni da preduzimaju i tako važne i složene mere kao što su izviđanje i brzo uništavanje protivnikovih sredstava za masovno uništavanje, i zaštita sopstvenih snaga od njihovog dejstva. Organi komandovanja moraju obezbediti iznenadnu i efikasnu upotrebu raketa i avijacije za nanošenje nuklearnog udara, kao i umešnu i brzu eksploataciju rezultata tih udara. Sastavni deo komandovanja postalo je radiološko izviđanje i savlađivanje radioaktivne i bakteriološke zatrovanosti. Na nov način se rešava i pitanje sadejstva, pri čemu se u prvom redu mora obezbediti razumno kombinovanje klasičnih i raketno-nuklearnih borbenih sredstava.

Teško je nabrojati sve promene do kojih je došlo u samom procesu komandovanja jedinicama. U stvari, ne radi se samo o povećanju obima toga procesa. Nova sredstva borbe i porast dinamičnosti i napregnutosti borbenih dejstava zahtevaju od komandanta i štabova *da brzo i operativno rešavaju sve zadatke*. Dok se, ističe autor, u povoljnim uslovima u drugom svetskom ratu komandantima združenih jedinica davalo, na primer, po nekoliko dana za pripremu boja, danas se sa toliko vremena ne može računati. Pored toga, može doći do takve situacije da uopšte ne bude vremena za pripremu borbenih dejstava, u onom smislu kako se ono nekada shvatalo, i da jedinice stupaju u borbu neposredno iz marša.

Sve ovo podiže ulogu i značaj komandovanja i zahteva da se ono stalno usavršava. U tom pravcu se radi u svim savremenim armijama. Tako, na primer, vojno rukovodstvo SAD — prema podacima iz inostrane štampe — smatra da sadašnji sistem rukovođenja oružanim snagama, kao i sredstva veze koja taj sistem opslužuju, ne obezbeđuju sigurno komandovanje jedinicama. Takav zaključak je izgleda i prinudio Ministarstvo odbrane SAD da izgradi nacionalni sistem operativnog rukovođenja. Prema podacima iz švajcarskog časopisa *Interavia*, Ministarstvo odbrane SAD je u 1964/65. fiskalnoj godini predvidelo za te svrhe iznos od 159 miliona dolara. Nekih 34 miliona dolara trebalo je da se utroši za proširenje naučno-istraživačkog rada u toj oblasti. Sem toga, za finansiranje daljeg usavršavanja komandovanja, vidovi oružanih snaga SAD tražili su 141,2 miliona dolara.

Slične mere se svakako, napominje autor, preduzimaju i u sovjetskim oružanim snagama.

Za obezbeđenje osnovnog cilja komandovanja — održavanja stalne borbene gotovosti sopstvenih jedinica i nanošenja poraza protivniku — komandanti i štabovi su oduvek morali da preduzimaju čitav kompleks veoma složenih mera za neposrednu pripremu boja, kao što su, na primer: prikupljanje, izučavanje i analiza podataka o situaciji, donošenje odluke za borbu, određivanje zadataka jedinicama i organizovanje njihovog sadejstva, a takođe i mere koje obezbeđuju realizovanje komandantove odluke, stvaranje povoljnih uslova za dejstva sopstvenih snaga i sl.

Sve ove mere imaju bitne zajedničke karakteristike, a realizovanje svake od njih povezano je sa proučavanjem neophodnih podataka o situaciji, donošenjem odluke i postavljanjem zadataka izvršiocima. Uporedo s tim, komandiri, komandanti i oficiri štabova moraju voditi računa o izmenjenom obimu i sadržaju elastičnog i efikasnog komandovanja. Pojava raketno-nuklearnog oružja znatno je proširila zone borbenih dejstava trupa, povećala dubinu manevra i dala dejstvima veći zamah i razmere. U takvim uslovima štabovi će morati da prikupljaju podatke o situaciji sa znatno većih površina i u mnogo većem broju.

Ove promene su karakteristične za sve mere u komandovanju jedinicama. Međutim, po mišljenju autora, o tome se ne vodi uvek dovoljno računa. Na pojedinim taktičkim i komando-štabnim vežbama oficiri su često zauzeti u donošenju i izradi odluka, planova i šema »ofornjljivačkim« radom i, namerno ili nenamerno, odvajaju se od realne situacije koja se brzo menja. Na današnjoj etapi razvitka vojne nauke nije važno kako odluka spolja izgleda, kako je ofornjljena, nisu važni dugi referati, već *brz i tačan proračun na kojem se bazira odluka, blagovremeno upoznavanje izvršilaca sa zadacima, kontrola njihovog izvršenja i organizovanje sadejstva.*

U osnovi komandovanja jedinicama nalazi se razmena informacija i njihova obrada, čiji je cilj da se izdvoji ono najvažnije i podaci prenesu zainteresovanim licima. Elementarne proračune i procese odoka smenili su metodi istraživanja iz oblasti egzaktnih nauka ili metodi specijalno razrađeni za rešavanje vojnih problema. Sve ovo zahteva od komandanata i štabova da ovladaju najrentabilnijim i za praktičan rad najpovoljnijim matematičkim metodima i da umešno primenjuju elektronske računске mašine.

Komandanti i oficiri štabova ne smeju zaboraviti osnovne zahteve koji se postavljaju u komandovanju jedinicama. Ono mora biti *čvrsto, elastično, visokooperativno, neprekidno i tajno.* I dalje su u važnosti, ističe autor, principi komandovanja kao: *jednostarešinstvo*, kombinovano sa inicijativom i stvaralaštvom vojnog kolektiva, koje pretpostavlja ličnu odgovornost komandanta; *centralizacija*, koja se ne može zamisliti bez visoke i razumne samostalnosti vojnih rukovodilaca; *predviđanje*, zasnovano na umešnosti komandanata i štabova u korišćenju dijalektičke metode mišljenja.

Autor dalje napominje da svi ovi problemi interesuju i sovjetske vojne kadrove, da je u vojnim školama SSSR-a u poslednje vreme obavljen obiman istraživački rad na razradi ovih pitanja i da su se njegovi rezultati odrazili, pre svega, na sovjetska borbena pravila i uputstva, trupnu praksu i vojnu štampu. Sve je to, po njegovom mišljenju, veoma važno, ali se istovremeno mora voditi računa i o tome da se vojna nauka neprekidno razvija i da doživljava određene promene. Zbog toga se i komandovanje jedinicama mora stalno usavršavati.

Da bi se taj zadatak uspešno izvršio, potrebna je ubuduće studiosna, fundamentalna, organizovana i celishodna razrada naučnih osnova u toj oblasti. U vezi s tim autor predlaže da se u opštem sistemu vojne nauke izdvoji *specijalna* disciplina posvećena problemima komandovanja jedinicama. Predmet istraživanja mogao bi biti opšti sistem rukovođenja i praktična aktivnost komandanata i štabova u komandovanju jedinicama u miru i ratu.

Posebnu pažnju vojnih teoretičara i praktičara privlači istraživanje uslova i zahteva koji se postavljaju pred komandovanje u raketno-nuklearnom ratu. To je i razumljivo jer će se u njemu svaki komandant sresti sa principijelno novim pojavama i faktorima kao što je, na primer, uticaj rezultata primene protivnikovog nuklearnog oružja na psihu, fizičko i moralno stanje ljudstva.

Polazeći od toga, autor smatra da će sovjetski stručnjaci i dalje pri davati izuzetan značaj *otkrivanju novih opštih principa i zakonitosti*, kao i svestranom razradi *filozofskih, psiholoških i pravnih osnova rukovođenja*, na bazi marksističko-lenjinističke teorije.

Stručnjaci u mnogim armijama smatraju da većina današnjih organa komandovanja nije prilagođena karakteru raketno-nuklearnog rata, jer su suviše glomazni, nedovoljno pokretni a često i osetljivi na eventualno dejstvo protivnikovih nuklearnih udara. Ponekad se gubi mnogo vremena i na usklađivanje nevažnih pitanja između brojnih komandnih instanci.

Istraživanja u oblasti rukovođenja omogućavaju da se u duhu vremena reše problemi opremanja organa komandovanja savremenim i perspektivnim tehničkim sredstvima, kao i automatizacije procesa komandovanja. Koristeći dostignuća fizike, hemije, matematike, radio-elektronike, kibernetike i drugih nauka, stručnjaci u armiji razrađuju operativno-taktičke zahteve kojima treba da odgovore tehnička sredstva, određuju njihovu namenu, mesto i način korišćenja u opštem sistemu rukovođenja.

Bez obzira na stepen usavršenosti tehničkih sredstava, ističe autor, odlučujuća uloga u sistemu rukovođenja pripada čoveku. Zbog toga i danas, kao i u prošlosti, istraživanje *stila i metoda rada* komandanata i štabova u rukovođenju jedinicama, pronalaženje onog novog i progresivnog koje se — zahvaljujući zalaganju i stvaralaštvu generala, admirala i oficira — rađalo i rađa na vežbama, manevrima i u obuci trupa uopšte, odnosno primena i davanje prava na život tome novom, predstavljaju, po mišljenju autora, najvažnije elemente naučnog rukovođenja.

Najzad, ne smeju se ignorisati ni *vojna administracija i vođenje kancelarijskih poslova u trupi*. Istraživanja u ovoj oblasti pomoći će da se poboljša i učini elastičnijom delatnost organa komandovanja.

Očigledno je da se nabrojani i mnogi drugi zadaci rukovođenja u vojsci rešavaju zajedničkim naporima svih vojnih teoretičara i praktičara, svih komandanata i viših vojnih rukovodilaca. U vezi s tim, teško se može prihvatiti mišljenje, koje još ponegde postoji, da je razrada naučnih osnova rukovođenja tobože stvar jedino najviših vojnih organa i rukovodećih funkcionera. Tome mogu mnogo doprineti, i čak su to i dužni, komandiri i komandanti svih jedinica i brodova. Svakodnevno angažovani u rešavanju raznih vojnih problema, oni se nalaze neposredno na izvorima novoga i stalno osećaju zahteve vremena. Otkrivajući, osmišljavajući i analizirajući to novo, to iskustvo koje je rodila praksa — podvlači autor — starešine mogu u velikoj meri da pomognu razradi teoretskih osnova rukovođenja u vojsci.

Rešenje ovog zadatka zahteva dalje usavršavanje obuke vojnih kadrova. Autor je mišljenja da je došlo vreme da se u sistem obuke starešina u trupi, mornarici i vojnim školama uvede *specijalni kurs rukovođenja*.

Sadržaj toga kursa mogao bi biti: suština, principi i zahtevi koji se danas postavljaju rukovođenju u vojsci; struktura organa i instanci komandovanja i njihova tehnička opremljenost; metodi i stil rada komandanata i štabova u rukovođenju jedinicama u miru i borbenoj situaciji; osnovi vojne administracije i sl.

Autor dalje predlaže da vojne akademije i druge škole postanu važan centar za razradu ovih problema, uz aktivno učešće svih oficira, generala i admirala. Rezultati tih istraživanja mogu se publikovati ne samo u periodičnoj vojnoj štampi nego i u specijalnim radovima i udžbenicima, i moraju biti dostupni trupi. U zaključku članka on napominje da sovjetska vojna nauka ne razmatra rukovođenje u vojsci kao prostu sumu administrativnih mera, već kao veštinu koja se stalno razvija i usavršava.

N. D.

TEMPO NAPADA*

Pitanju mobilnosti¹ jedinica poklanja se u posljednje vreme velika pažnja. Mada se termin mobilnost široko upotrebljava u inostranoj vojnoj literaturi, posebno u vojnoteoretskim radovima sovjetskih autora, različito se tumači. Stoga je, po mišljenju autora ove knjige, potrebno da se otkloni proizvoljna primena termina »mobilnost jedinica« i da se utvrde jedinstveni pogledi pri njegovoj upotrebi.

General O. A. Losik u jednom ranijem članku kaže: »Mobilnost trupa — to je njihova visoka pokretljivost i sposobnost manevrovanja, sposobnost za brzo i najefikasnije izvršavanje borbenog zadatka, momentano reagovanje na ma kakvu izmenu situacije i gipko iskorišćavanje vatrene moći.²»

Protiv ovakvog tumačenja termina »mobilnost« ustao je, u istom listu, jedan drugi sovjetski naučnik.³ Ne predlažući ništa novo u zamenu za takvo shvatanje, on je izjavio kako je sovjetska vojna nauka u velikom otadžbinskom ratu prolazila, a i sada prolazi, bez tog termina.

Međutim, autor ove knjige smatra da se ne može jednostavno — nekom vrstom dekreta — oduzimati »pravo građanstva« terminima koji odražavaju suštinu jednog od procesa burnog razvoja savremene armije. Termin mobilnost ne može se jednostavno uzeti u smislu pokretljivosti, brzog prevoženja na zemljištu, iako pokretljivost, bez sumnje, ostaje i dalje najvažniji pokazatelj mobilnosti i neophodni uslov za njeno postizanje.

Autor podvlači tesnu vezu između mobilnosti i vatrene moći jedinica. Samo jedinice koje su u dovoljnoj meri snabdevene raketno-nuklearnim oružjem mogu, po njegovom mišljenju, brzo i najefikasnije izvršavati borbeni zadatak, a jedino visoko mobilne trupe mogu da blagovremeno eksploatišu rezultate tih udara.

U vojnoj literaturi upotrebljavaju se i takvi termini kao što su: »mobilnost komandovanja«, »mobilnost pozadine«, »mobilnost snabdevanja«, »mobilnost u radu štaba« itd., što očito pobija pokušaje nekih autora da mobilnost razmatraju samo kao pokretljivost.

---

* Kandidat vojnih nauka, docent pukovnik Савкин В. Е.: Темпи наступления, u izdanju Военое издательство МНО СССР Москва 1965. Autor u prvoj glavi knjige obrađuje značaj visokog tempa napada u savremenoj operaciji i boju, a u drugoj materijalne osnove za njegovo postizanje, dok u trećoj i četvrtoj obrađuje mobilnost jedinica i najvažnije načine dejstva radi postizanja visokog tempa napada. U prikazu su obuhvaćene samo ove posljednje dve glave.

¹ Iako u našoj vojnoj terminologiji ne postoji termin »mobilnost« u prikazu ćemo ga zadržati radi boljeg sagledavanja njegove suštine. Termin »pokretljivost«, po sovjetskim gledanjima, označava mnogo uži pojam, odnosno samo mogućnost prevoženja. — Prim. Lj. B.

² Красная звезда, 21. septembar 1960. godine.

³ Красная звезда, 29. novembar 1960. godine.

Uzimajući u obzir suštinska svojstva mobilnosti, autor zaključuje da se pod mobilnošću trupa podrazumeva njihova sposobnost manevrovanja, potpunog iskorišćavanja borbene moći u vidu brzog i najefikasnijeg izvršavanja borbenog zadatka, momentanog reagovanja na ma kakvu promenu situacije.

Značaj mobilnosti jedinica za postizanje visokog tempa napada. U savremenim uslovima samo mobilne jedinice mogu se sačuvati od neprijateljevog nuklearnog oružja i biti sposobne da se brzo i tajno grupišu na izabranim pravcima, da nanose moćne udare na veliku dubinu i u visokom tempu, da brzo prenose težište sa jednog pravca napada na drugi i da nezadrživo savlađuju radioaktivne (kontaminirane) zone.

Nekada je mobilnost bila neophodna uglavnom za brzo grupisanje jedinica na glavnom pravcu udara, za stvaranje udarne grupacije sa visokom gustinom pešadije, tenkova i artiljerije na uskom delu fronta, za proboj odbrane i nezadrživo napredovanje u dubinu. U savremenim uslovima, osim toga, mobilnost treba da obezbedi brzo zauzimanje rastresitih porudaka i takav način dejstva pri kojem će jedinice biti u najmanjem stepenu izložene nuklearnom oružju.

Mnogi inostrani vojni autori smatraju mobilnost ključem uspeha u savremenim operacijama.

Nadmoćnost u mobilnosti može se postići kako povećavanjem njenog stepena kod sopstvenih, tako i snižavanjem stepena mobilnosti kod neprijateljevih jedinica; prvi način je, po mišljenju autora, sigurniji i zato važniji.

Veća mobilnost jedinica može se, pre svega, postići povećavanjem njihove pokretljivosti, jačanjem moralno-borbenog duha, povećavanjem mobilnosti pozadine, operativnosti rukovođenja i mobilnosti inženjerskih jedinica.

Povećavanje pokretljivosti jedinica. Pod pokretljivošću jedinica podrazumeva se njihova sposobnost brzog premeštanja kako do početka operacije, tako i u toku nje. Značaj pokretljivosti u savremenim uslovima teško je proceniti, pošto će kretanje jedinica ubuduće sačinjavati veći deo borbenih dejstava, a manevar ne samo što će prethoditi udaru, već će ga stalno pratiti i bukvalno se utkivati u njega, tj. postaće sadržaj borbenih dejstava.

Autor navodi čehoslovačkog potpukovnika Varvarovskog koji u svojoj knjizi pod naslovom »Manevrenost«, pri osvrtu na drugi svetski rat, kaže: »U toku rata približno 40% vremena otpadalo je na prevoženje jedinica, 30—35% na borbena dejstva, a 25—30% na odmor, popunu, preformiranje itd.« Treba napomenuti, nastavlja autor svoja razmatranja, da se ove cifre odnose na streljačke i pešadijske združene jedinice, dok je procenat kretanja tenkovskih i mehanizovanih korpusa Sovjetske armije bio znatno veći.

Odlučujući značaj pokretljivosti, posebno tenkovskih jedinica, za postizanje uspeha operacije i boja objašnjava se time što osnovne osobine borbenih dejstava tenkovskih jedinica čine brzina i manevar, a ne oklop. Veliki značaj dobija takođe povećana pokretljivost lansera raketa, oklopnih transporterata, artiljerijskih sistema, automobila i drugih.

Povećavanje pokretljivosti jedinica jedan je od najvažnijih načina da se poveća mobilnost jedinica, kao i tempo napada. Pokretljivost može biti uvećana uvođenjem u jedinice većeg broja tenkova i helikoptera, osposob-

Ijavanjem jedinica za prebacivanje vazдушnim putem, organizacijskim usavršavanjem i boljim obučavanjem ličnog sastava, vozača tenkova i šofera.

Povećavanje pokretljivosti tenkova i njihovog broja u jedinicama. Pokretljivost tenkova (oklopnih transportera, automobila) karakterišu: maksimalne i srednje brzine kretanja, prolaznost i radijus kretanja u različitim zemljišnim uslovima.

U pogledu tehničkih poboljšanja kod tenkova, sada se govori o uvođenju turbomlaznih motora koji imaju veću ekonomičnost, troše više vrsta goriva (na primer, dizelin ili avio-benzin) itd. U nekim zemljama se radi na realizovanju atomskog motora za tenk, što bi ne samo uvećalo mogućnosti tenkova već i likvidiralo glomazni sistem njihovog snabdevanja gorivom.

Autor navodi značaj većeg osposobljavanja vozača, što potvrđuju i rezultati opita koji su pokazali da, zavisno od kvaliteta vozača, razlike u srednjim brzinama tenkova dostižu i do 25%.

Povećavanje pokretljivosti tenkova sada dobija još veći značaj, pošto u savremenim uslovima tenkovi određuju mobilnost jedinica uopšte, pa i tempo napada, tj. stepen mehanizacije jedinica javlja se kao važan pokazatelj njihove mobilnosti. Zato broj tenkova u savremenim armijama, ističe autor, neprestano raste. Kao primer, on navodi kako danas moto-streljačke i tenkovske divizije Sovjetske armije imaju više tenkova od mehanizovanog i tenkovskog korpusa iz perioda drugog svetskog rata, ili mehanizovane (moto-pešadijske) divizije ma koje zemlje — članice NATO-a.

Raspolažući značajnim brojem tenkova i oklopnih transportera, jedinice mogu u visokom tempu nanositi udare po neprijateljevim grupacijama po dubini, znatno povećavati svoju pokretljivost i otpornost na dejstvo sredstava za masovno uništavanje. One mogu da najefikasnije eksploatišu učinke svojih nuklearnih udara, da nezadrživo razvijaju uspeh u operativnoj dubini i savlađuju kontaminirane zone sa visokim intenzitetom radijacije.

Organizaciona struktura ispoljava odlučujući uticaj na mobilnost jedinica. Autor navodi, primera radi, da sovjetska moto-streljačka divizija ima danas znatno manje brojno stanje od odgovarajuće divizije na kraju rata, dok se njena vatrena moć (bez raketnog oružja) povećala za više od četiri puta, kao što je znatno povećan i broj tenkova.

Povećavanje pokretljivosti oklopnih transportera. Kao neophodan uslov za postizanje mobilnosti i visokog tempa napada nameće se i potpuna motorizacija jedinica i visok kvalitet sredstava vuče.

Govoreći o oklopnim transporterima i automobilima, autor podvlači da oni ne smeju raspolagati manjom sposobnošću od tenkova za kretanje van puteva, po raskaljanom terenu, snegu, pesku i prašini. Oni treba da su osposobljeni za savlađivanje na bojištu: tranšeja, rovova, jama i drugih prepreka.

Da bi se to postiglo, u armijama mnogih zemalja preovladalo je mišljenje da bi ceo transport na točkovima u borbenim porecima trebalo zaminiti guseničnim mašinama. No, tu su se pojavile teškoće, pre svega ekonomske, jer su gusenične mašine veoma skupe. Osim toga, one imaju i više nedostataka: nisku operativnu pokretljivost — što je posledica kraćeg veka pojedinih agregata i gusenica, a to opet ograničava mogućnost prebacivanja ovih mašina sopstvenim motorom na veća odstojanja; znatan utrošak goriva; šum pri kretanju; onesposobljavaju puteve svojim kretanjem itd.

Istovremeno, povećavanjem broja pogonskih osovina na četiri, uvođenjem guma sa regulisanjem pritiska u njima u toku pokreta i dr. došlo je do povećavanja sposobnosti automobila-točkaša za kretanje van puteva.

Autor podvlači kako većina inostranih stručnjaka ističe važnost činjenice da savremeni oklopni transporter i automobili mogu savladivati vodene prepreke. Visok tempo napada može se postići ako se vodene prepreke forsiraju bez zaustavljanja, a to omogućuju samo vozila osposobljena za kretanje kako po kopnu tako i po vodi.

Zadatak savladivanja vodenih prepreka borbenim i pomoćnim vozilima, inostrani konstruktori rešavaju na taj način što teška vozila prilagođavaju podvodnom kretanju, a relativno lakša izrađuju kao amfibijska i njima poklanjaju posebnu pažnju.

Neki zapadnonemački autori misle da perspektiva daljeg usavršavanja oklopnog transportera leži u stvaranju borbenog pešadijskog vozila.⁴ To bi bilo oklopljeno (hermetički zatvoreno) pokretno amfibijsko vozilo, visoke sposobnosti za kretanje van puteva, u koje bi se smestilo streljačko odeljenje.

Široko uvođenje u inostrane armije automobila veće nosivosti, visoke sposobnosti za kretanje van puteva, transportnih automobila i onih specijalnog tipa, prikolica i poluprikolica, kao i »autovozova«, usloviće osetno smanjivanje broja automobila u jedinicama, sniziće potrebe u pogledu broja šofera, smanjiće rashod goriva, dužinu kolone i zauzetost puteva, kao i potrebe za remontnim sredstvima.

Razmatrajući *povećavanje pokretljivosti artiljerije*, autor konstatuje da je ovom pitanju, i to ne slučajno, u mnogim zemljama posvećeno dosta pažnje. Naime, vučna zemaljska artiljerija koja ima malu pokretljivost, niske manevarske kvalitete, vezana je za puteve, nije uvek u mogućnosti da obezbedi neposrednu vatrenu podršku jedinicama koje nastupaju u visokom tempu.

Upoređujući vučnu artiljeriju sa samohodnom, on izvlači zaključak da je prednost samohodne nad vučnom neosporna i zato se ona široko uvodi u jedinice. No, ne znači da su vučna artiljerijska oruđa potpuno izgubila svoj značaj. Ona su zadržana u pešadijskim i vazdušnodesantnim divizijama SAD, u divizijama Velike Britanije i drugim. Mnoga od tih oruđa prilagođena su za transportovanje avionima (helikopterima) ili im je dodat motor za kretanje na bojištu brzinom do 15 km/čas.

Osposobljavanje jedinica za prebacivanje vazдушnim putem, stvaranje armijske i taktičke avijacije. Osposobljavanje raketnog oružja, tenkova, oklopnih transportera i druge borbene tehnike za transportovanje vazдушnim putem doprinosi povećavanju mobilnosti jedinica. Veliki prostorni razmah i relativno kraće trajanje savremenih operacija, postojanje izvanredno moćnih sredstava za uništavanje, komplikovanost prevoza po zemlji znatno otežavaju krupna pregrupisavanja. Ovi se manevri mogu zameniti udarima nuklearnog oružja i prebacivanjem tenkovskih i moto-streljačkih jedinica vazдушnim putem u željeni rejon.

Masovnom primenom nuklearnog oružja neprijatelj može da brzo nanese gubitke ličnom sastavu i borbenoj tehnici, da uništi rezervna materijalna sredstva i ošteti puteve. Sve to nameće široku primenu transportne avijacije za dopremanje novih jedinica, materijalnih i tehničkih sredstava.

⁴ *Truppenpraxis*, No 9/1963.

Amerikanci su, ističe autor, već odavno uveli transportnu avijaciju ne samo u armije, već i u divizije, smatrajući je neophodnim faktorom za postizanje visokog tempa napada. On navodi da je za prebacivanje jednog moto-streljačkog bataljona transportnim avionima (u jednoj turi) na daljinu od 600 km potrebno 4 časa, dok bi za savlađivanje iste daljine odgovarajućim maršem bilo utrošeno dva dana.

Prebacivanje jedinica vazдушnim putem biće ubuduće obična pojava. Vazдушna prevoženja omogućavaju da se smanje razlike između vatrene moći i pokretljivosti jedinica.

Značaj helikoptera ne ograničava se samo na spuštanje vazдушnih desanata i dopremanje opreme i drugog važnog materijala. Različite modifikacije na savremenim helikopterima čine da se oni mogu svrstati i u borbene mašine, s obzirom na to da se počinju naoružavati lanserima nuklearnih projektila (vrlo male jačine), pt-raketama, bestrzajnim oruđima i drugim oružjem.

Upotreba pt-raketa sa helikoptera ima mnoge prednosti: helikopteri mogu dejstvovati van domašaja neprijateljeve artiljerije, a koristeći se konfiguracijom zemljišta i najpovoljnijim uslovima za gađanje, oni mogu gađati tenk otpozadi. Opit pokazuje da je helikopter u takvim uslovima praktično neuočljiv za neprijatelja i kao cilj teško »ulovljiv«.

Naoružani helikopteri — u svojstvu vatrenih sredstava — mogu pratiti tenkove i pešadiju na oklopnim transporterima, napadati u sastavu prednjih odreda i prethodnica, izviđati, kontrolisati i obezbeđivati bokove i pozadinu svojih jedinica itd.

Autor je mišljenja da će napad ubuduće voditi ne samo tenkovi i oklopni transporteri već i helikopteri, i da će se on razvijati po osnovnim pravcima. Pri tome će se za vođenje napada privlačiti ne samo vazдушnodesantne jedinice, nego i moto-streljački pukovi i bataljoni. To će biti specijalni napad »po vazduhu« — nova pojava u savremenoj ratnoj veštini.

Povećavanje operativnosti rukovođenja jedinicama. Mobilnost jedinica umnogome zavisi od načina rukovođenja. Velika dinamičnost borbenih dejstava jedinica u napadu, masovna primena (s obe strane) nuklearnog oružja, brza i momentana izmena situacije, kao i učešće različitih rodova vojske i vidova oružanih snaga — zahtevaju povećavanje operativnosti rukovođenja jedinicama.

Važniji faktori od kojih zavisi operativnost rukovođenja jesu: sposobnost komandanata i štabova da se brzo i lako snalaze u složenoj situaciji, da donose najcelishodnije odluke za najkraće vreme, da brzo prenose zadatke do potčinjenih i neprekidno i odlučno usmeravaju dejstva jedinica radi uspešnog izvršenja borbenog zadatka.

Ovo se može postići samo pri centralizovanom rukovođenju jedinicama. U savremenim uslovima, puna centralizacija rukovođenja omogućuje pretpostavljenom da u potrebnom momentu, koncentracijom udara nuklearnog oružja, kao i vatre drugih snaga i sredstava, reši ishod boja u celini.

Međutim, autor ističe da iskustva iz velikog otadžbinskog rata pokazuju da centralizovano rukovođenje jedinicama daje pozitivne rezultate samo u borbi za taktičku zonu odbrane; već sa izlaskom jedinica u operativnu dubinu, ono sputava inicijativu nižih starešina.

Kao što je poznato, pretpostavljeni može rukovoditi potčinjenim, podržavajućim i sadejstvjućim jedinicama ličnim kontaktom — odlazeći neposredno u jedinice, sa komandnih mesta — koristeći se široko radio-tehničkim sredstvima, i preko štaba.

Primena televizije ne ograničava se danas samo na izviđanje i osmatranje neprijateljskih jedinica i njihovog razmeštaja. Ona omogućava: proveru maskiranja svojih jedinica, proučavanje komunikacija i putne mreže kod neprijatelja, određivanje rezultata gađanja, korekturu vatre, osmatranje borbenih dejstava jedinica, spuštanje desanata, formiranje reka, predaju borbenih dokumenata itd.

Aparature za vazdušno televizijsko izviđanje obezbeđuju da se brzo utvrde posledice dejstva nuklearne eksplozije.

Iako će radio i dalje biti osnovno sredstvo veze, autor ukazuje na značaj »video-telefona« (televizija i telefon); ukoliko opiti koji se sa njim vrše pruže zadovoljavajuće rezultate, ovo sredstvo može približiti komandovanje uslovima ličnog kontakta.

Od štabova se sada zahteva da raspoložu savremenijim mašinama za izradu karata, šema i dr. Predviđa se uvođenje automatskih pisanih mašina, magnetofona, stenografskih mašina koje sinhronizovano pretvaraju reči u otkucani tekst. Sve se više oseća potreba za principijelnim izmenama u metodima i sredstvima komandovanja, pa se već prelazi i na kompleksnu automatizaciju rukovođenja.

Pa ipak, pored sve tehnike i automatizacije, čovek ostaje najvažnije sredstvo.

U nuklearnom ratu komandant će biti lišen mogućnosti savetovanja sa potčinjenim komandantima i referentima, slušanja njihovih izveštaja i prijema različitih informacija. Situacija traži od njega da donosi smele, brze i samostalne odluke i postavlja jasne zadatke. Najmanje odugovlačenje sa donošenjem odluke, sporo naređivanje, odsustvo čvrstine i odlučnosti mogu učiniti da starešina ispusti komandovanje iz ruku.

Veliki dobitak u vremenu, po mišljenju autora, može doneti jednovremeno (paralelno) planiranje na nekoliko instancija (stepena).

Komandna mesta treba da su visokopokretna i da omogućuju rukovođenje jedinicama u pokretu.

Neki načini povećavanja mobilnosti organa pozadine. Mobilnost organa pozadine ogleda se u njihovoj visokoj pokretljivosti, gipkosti i sposobnosti za manevrovanje, u sposobnosti da na vreme i potpuno obezbede jedinice u materijalnom, tehničkom i sanitetskom pogledu za vreme operacije.

U osnovne nedostatke savremenog pozadinskog obezbeđenja autor ubraja: korišćenje pretežno transportnih sredstava po zemlji (u prvom redu automobila) koja su ograničeno sposobna za kretanje van puteva; nedostatak sredstava za dotur goriva i maziva od naftovoda do jedinice, a koja su osposobljena za manevrovanje; izvanredno širok asortiman naoružanja, municije i opreme.

Da bi izvršile svoje zadatke, od pozadinskih jedinica se zahteva da raspoložu istom pokretljivošću kao i borbene jedinice.

Mala nosivost automobila u pozadinskim jedinicama zahteva veći broj automobila, a ovo opet dovodi do povećavanja auto-kolona na maršu, komplikuje rukovođenje njima, traži veći lični sastav za održavanje trans-

porta. Zato se sve više oseća tendencija za uvođenjem automobila velike nosivosti i sposobnosti za kretanje van puteva, sa prikolicama i poluprikolicama, itd. koji se mogu samozamenjivati bez pretovara.

Vazdušni transport umnogome može doprineti povećavanju mobilnosti pozadine u savremenim operacijama. Vazdušnim putem snabdevaće se obično jedinice: u okviru taktičkih i operativnih vazdušnih desanata — kada su putevi potpuno oštećeni; koje dejstvuju odvojeno od glavnih snaga; kojima je neprijatelj presekao komunikacije dotura; pri gonjenju neprijatelja itd.

NAJVAŽNIJI NAČINI DEJSTVA ZA POSTIZANJE VISOKOG TEMPA NAPADA

Kao najvažnije načine dejstva jedinica za postizanje visokog tempa napada, autor navodi: potpuno neutralisanje neprijatelja vatrom i blagovremeno eksploatisanje učinka nuklearnih udara, radi čega se preporučuje široka primena vazdušnih desanata i prednjih odreda, zatim tenkovskih jedinica u prvom ešelonu i nezadrživo razvijanje napada u evolucionim porecima i kolonoma — a da pešadija ne silazi sa oklopnih transportera; vođenje manevarskih borbenih dejstava po pravcima; brzo savlađivanje radioaktivnih kontaminiranih zona i forsiranje vodenih prepreka iz pokreta.

Potpuno neutralisanje neprijatelja vatrom i blagovremeno eksploatisanje učinka nuklearnih udara. Napad u visokom tempu može se ostvariti, pre svega, neutralisanjem neprijatelja moćnom vatrom. Kao odlučujuće sredstvo za uništavanje i neutralisanje neprijatelja pojavljuje se sada nuklearno oružje. Ono je glavno sredstvo za pripremu napada i krčenje puta jedinicama.

Nuklearno oružje može se istovremeno primeniti za iznenadno neutralisanje neprijatelja na frontu i objekata u dubokoj pozadini. Umešnom primenom raketno-nuklearnog oružja mogu se neprijatelju naneti krupni gubici, potpuno uništiti njegovi najvažniji objekti i grupacije, i time ostvariti povoljan odnos snaga u svoju korist.

Nuklearno oružje treba primenjivati po celoj dubini borbenog porotka neprijatelja radi uništenja važnih objekata, tenkovskih, artiljerijskih i moto-pešadijskih grupacija, većih komandnih mesta, komunikacijskih čvorova i pozadinskih objekata.

Na povoljnim linijama u taktičkom smislu (reke, komunikacijski čvorovi) preporučuje se stvaranje »nuklearnih barijera«, tj. radioaktivnih kontaminiranih zona, kako bi se sprečio podilazak bojištu neprijateljevih rezervi i onemogućilo im se izvođenje manevra.

Iznenadenje se postiže, pre svega, izborom najpovoljnijeg vremena i objekta za nanošenje udara, iskorišćavanjem novih sredstava i načina nanošenja udara, kao i stalnom borbenom gotovošću snaga i sredstava za njihovo nanošenje.

Masovna primena nuklearnog oružja omogućava da se za kratko vreme postignu važni rezultati kao što su: efikasno neutralisanje cele dubine neprijateljeve odbrane na pravcu napada jedinica; momentana izmena odnosa snaga u svoju korist; ometanje rukovođenja; sprečavanje neprijateljevog manevra; otežavanje neprijatelju da uspostavi borbeni poredak i otkloni posledice nuklearnog udara itd., što sve stvara povoljne uslove za postizanje visokog tempa napada. Pri tome nije više potrebno imati na

glavnom pravcu tako veliku gustinu žive sile i tehnike, kao što je to bilo u prošlosti.

U napadu, za izvođenje nuklearnih udara treba izabrati vreme koje obezbeđuje ne samo nanošenje maksimalnih gubitaka objektu već i najpotpuniju eksploataciju njihovog učinka. Drugim rečima, treba tako organizovati njihovo dejstvo da se neprijatelju onemogućí da dovede u red svoje jedinice, uspostavi borbeni poredak i privuče rezerve.

Autor posebno ističe da zajedno sa nuklearnim udarima treba primenjivati i druga vatrena sredstva, posebno artiljeriju, avijaciju i tenkove.

Artiljerija treba da tuče u prvom redu lansirna sredstva, kao i ciljeve na prednjem kraju neprijateljeve odbrane koje ne mogu tući nuklearna sredstva. Ona mora biti spremna da neutrališe i ciljeve koji su planirani za uništenje nuklearnim sredstvima, pa iz bilo kojih razloga to nije učinjeno.

Avijacija za vreme vatrene pripreme i podrške, upotrebljavajući nuklearna i obična sredstva, tuče u prvom redu pokretne male objekte zato što je dejstvo raketnog oružja po takvim ciljevima manje efikasno.

Da bi se omogućilo brzo razvijanje napada u dubinu, potrebno je da se na minimum skрати vreme između nuklearnih udara i dolaska napadača u rejone breše stvorene u neprijateljevoj odbrani.

Primena vazdušnih desanata. U interesu povišenja tempa napada, taktički vazdušni desant primenivaće se sa takvim proračunom da ga neposredno mogu podržati jedinice KoV, odnosno da se one i desantne snage spoje pre nego što neprijatelj uništi vazdušni desant.

Autor iznosi da, prema mišljenju američkih vojnih stručnjaka, jačina vazdušnog desanta može varirati od pešadijske čete do vazdušnodesantne divizije; uglavnom se smatra da će vazdušni desant najčešće obrazovati ojačan pešadijski bataljon iz vazdušnodesantne ili pešadijske divizije.

Američko komandovanje stoji na gledištu, ističe autor, da u sastav helikopterskog desanta koji će se spustiti na manju dubinu treba odrediti jedinicu iz sastava one divizije koja bude dejstvovala na pravcu tog desanta.

Taktički vazdušni desant obično se spušta na dubinu od 20 do 60 km, pa i dalje, od linije fronta, sa takvim proračunom da se desantne snage spoje sa jedinicama koje napadaju s fronta u roku od 5 do 24 časa. Za spajanje sa desantom obično se određuju oklopne jedinice.

Nekada je bolje imati veći broj relativno manjih vazdušnih desanata koji se mogu spuštati na najosetljivija mesta na marš-rutama verovatnog manevra neprijateljevih rezervi, stvarati prepreke, organizovati zasede, izvoditi diverzije i izviđati.

Iz velikog broja zadataka koji se mogu rešavati vazdušnim desantima, autor izdvaja — kao najznačajnije radi blagovremene eksploatacije učinka nuklearnih udara i povišavanja tempa napada — sledeće: zauzimanje rejona po kojima su nanošeni nuklearni udari i njihovo držanje do dolaska jedinica koje napadaju; napad iz pozadine u sadejstvu sa jedinicama koje dejstvuju s fronta; zauzimanje ili uništenje neprijateljevih nuklearnih sredstava; zauzimanje i držanje velikih objekata i rejona u dubini neprijateljeve odbrane; sprečavanje ili zadržavanje pridolaska njegovih rezervi; zauzimanje i držanje prelaza preko vodenih prepreka; uništenje štabova, sredstava veze i drugih objekata u pozadini; ometanje sprovođenja mobilizacije itd.

Autor je mišljenja da se pri spuštanju vazdušnog desanta nekih 15 do 25 minuta posle eksplozije mogu izbeći značajni gubici. On ujedno

iznosi američko gledanje po kome manje taktičke vazdušne desante treba spuštati još i ranije.

Primena tenkovskih jedinica u prvom ešelonu. U knjizi se podvlači važnost uzajamnog dopunjavanja tenkovskih jedinica koje imaju visoku taktičku pokretljivost na bojištu i vazdušnih desanata koji raspolažu operativnom pokretljivošću. U vezi s tim autor navodi da je glavni maršal oklopnih i tenkovskih jedinica P. A. Rotmistrov mišljenja da problem maksimalnog skraćivanja vremena između nuklearnih udara i udara jedinica KoV može biti rešen nezadrživim udarima tenkovskih jedinica koje bi deystvovala na najvažnijim pravcima i jedovremenim bacanjem vazdušnih desanata na te pravce. Pri tome, tenkovske jedinice treba da izbiju na veću dubinu, u rejone po kojima su nanošeni nuklearni udari, pa i dublje od njih, radi zauzimanja ključnih objekata i sprečavanja neprijatelja da se osvesti.

Övakvim načinom deystva, tenkovske jedinice nateruju neprijatelja da cepa svoje rezerve i da ih uvodi po delovima. Pored toga, izbijanjem tenkova u ove rejone, neprijatelj je primoran da menja položaje svojih dalekometnih nuklearnih sredstava, a samim tim gubi mogućnost nanošenja povratnih masovnih udara.

Da bi se rešili ovi zadaci, smatra se da u prvi ešelon treba određivati veći deo tenkovskih jedinica. To obezbeđuje nanošenje snažnog početnog udara, brzo prenošenje borbenih deystava u operativnu dubinu i rešavanje zadataka u njoj u visokom tempu.

Snažan udar prvog ešelona može obezbediti postizanje konačnog cilja napada, bez uvođenja u borbu rezerve ili drugog ešelona; ukoliko se oni sačuvaju, bez prekida se može nastaviti sledeći napad, pa će se time i tempo napada povećati.

Ovde autor napominje da iskorišćavanje tenkova u prvom ešelonu ima i svoje nedostatke. Pre svega, javlja se opasnost da se najpokretljivije jedinice istroše u borbi za taktičku zonu odbrane. Potreba da se u toku napada savlada otpor duboko ešeloniranih braniočevih snaga zahteva i duboko ešeloniranje napadačevih snaga i sredstava, kao i postojanje makar i manjeg broja tenkovskih jedinica u sastavu rezerve (drugog ešelona). U svakom konkretnom slučaju rešava se kome od ova dva protivrečna zahteva dati prvenstvo, a to zavisi od situacije, svojih snaga, broja nuklearnih projektila, karaktera zemljišta, neprijatelja itd. No, uvek treba težiti za postizanjem visokog tempa napada, jer on ima primat nad svim drugim kombinacijama.

Široka primena prednjih odreda. Za brzo eksploatiranje nuklearnih udara i obezbeđivanje visokog tempa napada mogu se određivati prednji odredi, koji se obično formiraju od tenkovskih jedinica. Ne upuštajući se u borbu za odvojene otporne tačke i sa neprijateljevim rezervama koje podilaze, prednji odredi treba da se munjevito probiju u dubinu neprijateljeve odbrane, kroz rejone nuklearnih udara, međuprostore i slabo branjene rejone, i da iz pokreta zauzimaju (samostalno ili u sadejstvu sa vazdušnim desantima) određene rejone (objekte). Najveće uspehe, po mišljenju autora, prednji odredi postižu pri deystvima u operativnoj dubini.

Razvijanje napada u evolucionim i borbenim porecima i kolonama i napad pešadije na oklopnim transporterima. Široko korišćenje transportnih sredstava na bojištu skraćuje vreme za razvoj jedinica iz kolona u evolucione ili borbene poretke, kao i za njihovo savijanje u kolone, i ima

veliki značaj za blagovremeno eksploatiranje nuklearnih udara i povećavanje tempa napada.

Napadajući u kolonama, jedinice imaju mogućnost da maksimalno iskoriste svoju pokretljivost i preduhitre neprijatelja u dejstvima. No, nije potrebno posebno isticati da će susret sa neprijateljem koji pruža organizovan otpor sa pripremljenih položaja, zbog nemogućnosti njegovog neutralisanja nuklearnim oružjem, zahtevati razvijanje jedinica prvog ešelona u borbeni ili evolucioni poredak.

Da bi se skratilo vreme za razvoj, autor preporučuje: maksimalno uvećavanje brzine kretanja pri razvoju; vođenje divizija ka odseku proboja po što većem broju blagovremeno pripremljenih marš-ruta; smanjivanje (u dopuštenoj meri) odstojanja među jedinicama; isturanje marševskog osiguranja na najcelishodnija udaljenja; pravilno razmeštanje artiljerije i pridatih snaga i sredstava u marševskom poretku pukova (divizija); izvršenje odgovarajuće pripreme vozača (šofera) i celokupnog ličnog sastava.

Za zajednička dejstva najviše odgovaraju oklopni transporteri. Tempo nastupanja pešadije na oklopnim transporterima povećava se ne samo zato što je pešadija zaštićena od puščano-mitraljeske vatre, parčadi artiljerijskih i drugih zrna, tj. trpi manje gubitke. Oklopni transporteri, ističe autor, znatno umanjuju dejstvo nuklearnog oružja — potpuno štite lični sastav od toplotnog dejstva, a nekoliko puta smanjuju radijaciju.

Na osnovu toga on izvlači zaključak da u obuci treba obratiti pažnju na gađanje sa transportnog sredstva, noću, danju, sa mesta i u pokretu.

Vođenje manevarskih borbenih dejstava po pravcima. Odlučujući značaj za postizanje visokog tempa napada imaju pokretna borbena dejstva jedinica po pravcima, a ne metodični proboj kao što je to bilo ranije. S obzirom na to da više neće biti neprekidnog fronta i da će obe strane težiti napadu, dolaziće češće do borbi u susretu.

Značaj manevra je osetno porastao zato što je za brzo eksploatiranje učinka nuklearnih udara neophodno nanositi udare u bok i pozadinu, ojačavati snage na najvažnijim pravcima, nanositi udare po neprijatelju, prenositi težište dejstva sa jednog pravca na drugi, zamenjivati jedinice po kojima su nanošeni nuklearni udari, savladivati kontaminirane zone i one u kojima su izvršena velika rušenja.

Snaga vatre je sada toliko porasla, ističe autor, da manevar udarima nuklearnog oružja u nizu slučajeva može da zameni dosadašnji manevar snagama i sredstvima.

Uvođenjem nuklearnog oružja narušena je harmonija između borbenih sredstava i načina borbenih dejstava. Njeno uspostavljanje postiže se, kao što pokazuje istorija ratne veštine, ne prilagođavanjem novog oružja postojećim načinima vođenja borbenih dejstava, već istraživanjem takvih načina vođenja oružane borbe pri kojima se najefikasnije mogu koristiti borbene osobine novog oružja.

Postizanje neprekidnosti napada. Po autorovom mišljenju, neprekidnost u vođenju napada je od velikog značaja za realizovanje visokog tempa napada. Ona se postiže provođenjem niza mera i primenom različitih načina dejstava jedinica, kao što su, na primer: nadmoćnost u vatri, snagama i sredstvima na odlučujućim pravcima; blagovremeno pojačavanje udarne snage jedinica i brzo razvijanje napada na pravcu gde se pokazao uspeh;

stalno održavanje sadejstva; neprekidno i uporno gonjenje; vođenje napada danju i noću; pravilna organizacija borbe sa braniočevim rezervama i neprijateljevim grupama koje su ostale u napadačevoj pozadini.

Pojačavanje udarne snage prvog ešelona u toku prošlog rata postizalo se uglavnom uvođenjem u borbu drugog ešelona ili rezerve. U savremenim uslovima uspeh napada zavisiće, pre svega, od načina primene nuklearnog oružja i stepena neutralisanja neprijatelja običnim sredstvima. Znači, i nadmoćnost se povećava, pre svega, pomoću nuklearnog oružja i drugih vatrenih sredstava, tj. manevrom vatre, i to za najkraće vreme, bukvalno za nekoliko minuta. Ranije je manevar snagama i sredstvima prethodio manevru vatrom, sada će manevar vatrom najčešće prethoditi manevru snagama i sredstvima.

Uporedo s tim, pojačavanje udarne snage jedinica u napadu umnogome će zavisiti od sposobnosti jedinica da brzo eksploatišu učinke nuklearnih udara i dejstva drugih vatrenih sredstava. Za postizanje visokog tempa napada važno je pravilno odrediti momenat uvođenja u borbu drugog ešelona i rezerve; pri tome treba voditi računa da se oni uvedu pre nego što se potpuno istroše napadne mogućnosti prvog ešelona.

Drugi ešelon i rezervu, smatra autor, treba uvoditi u borbu: kada se pojavi potreba za razvijanjem uspeha prvog ešelona ili zamenom jedinica koje su izbačene iz stroja neprijateljevim nuklearnim udarom; pri razvijanju napada na novom pravcu; pri obilasku i obuhvatu neprijatelja — ako bi za ostvarivanje takvog manevra prvom ešelonu trebalo mnogo vremena; pri odbijanju protivnapada.

Umešno stvaranje novih udarnih grupacija u toku borbe, smenjivanje jedinica prvog jedinicama drugog ešelona i obratno, prenošenje težišta na novi pravac — jesu važni načini za postizanje visokog tempa i neprekidnosti napada. Za ovo treba široko koristiti noć. Jedinice tada mogu da vode borbena dejstva celokupnim sastavom svog prvog ešelona ili samo delom snaga. Pri prelasku od dnevnih dejstava na noćna ili obratno, mogu se u borbu uvoditi sveže snage ili zamenjivati snage prvog ešelona.

Za postizanje neprekidnosti i visokog tempa napada, veliki značaj ima pravilna organizacija i umešno vođenje borbe sa neprijateljevim rezervama. U savremenim uslovima, neprijateljeve protivudare i protivnapade treba slamati, pre svega, nuklearnim oružjem, a ne dejstvom jedinica.

Osnovu dejstva jedinica pri odbijanju protivnapada predstavlja manevar — sračunat na nanošenje udara po bokovima i pozadini grupacije koja vrši protivnapad — u kombinaciji sa moćnim vatrenim dejstvom.

Za uništavanje neprijateljevih delova koji ostaju u sopstvenoj pozadini posle prolaska jedinica prvog ešelona, treba određivati snage iz sastava rezervi viših jedinica.

Savlađivanje kontaminiranih zona sa visokim stepenom radijacije. U savremenim uslovima, postizanje visokog tempa napada pojedinih jedinica umnogome zavisi od njihovog umešnog savlađivanja zona sa visokim stepenom radijacije, jer će, zahvaljujući obostranoj masovnoj primeni nuklearnog oružja, radioaktivna kontaminacija zemljišta i vazduha postati obična pojava.

Radijaciona situacija, ističe autor, postaje u savremenim uslovima jedan od važnih operativnih faktora koji utiče na tempo napada, izbor pravca glavnog udara, ostvarenje manevra, postrojavanje borbenog potretka itd.

Nuklearni udari specijalno namenjeni za stvaranje radioaktivnih kontaminiranih zona retko će se primenjivati. Ako branilac već stvara takve zone, to će biti radi izoliranja rejonu borbenih dejstava od pristizanja napadačevih novih snaga iz dubine i njegovog razbijanja. Plansko stvaranje velikih radioaktivnih kontaminiranih zona komplikuje izvođenje napada, jer je njihovo savlađivanje veoma teško i dovodi neizbežno do ozračenja jedinica.

U zavisnosti od situacije, kontaminirane zone sa visokim stepenom radijacije mogu se savlađivati ili posle osetnijeg opadanja stepena radijacije, ili brzim pokretom jedinica pravicima sa najmanjim stepenom radijacije, ili vazдушnim putem. U nekim slučajevima celishodnije će biti obilaziti te zone ili kombinovati izložene načine.

Savlađivanje zona posle osetnijeg opadanja stepena radijacije. Primena ovog načina neizbežno dovodi do zaustavljanja jedinica, a time i do sniženja tempa napada. Neprijatelj će u tom slučaju imati mogućnosti da privuče svoje rezerve i da napadačeve jedinice postavi pod ranije zaplanirane nove nuklearne udare. Time se primena takvog načina, u smislu jedinstvenog načina savlađivanja kontaminiranih zona, u većoj meri ograničava. No, u kombinaciji s drugim, ovaj način naći će široku primenu iz više razloga.

U savremenim uslovima treba realno očekivati da će se nailaziti na velike kontaminirane zone, sa toliko visokim stepenom radijacije, da će za njihovo savlađivanje, bar u prvim časovima posle eksplozije, doći u obzir samo vazdušni put. Veći deo jedinica biće prinuđen da čeka opadanje stepena radijacije.

U toku napada jedinice će ponekad biti prinuđene da savlađuju nekoliko takvih zona. Osim toga, živa sila biće podvrgnuta značajnom ozračenju za vreme nuklearnih udara. To znači da će jedinice pri višestrukom savlađivanju kontaminiranih zona, čak i sa relativno manjim stepenom radijacije, biti podvrgnute sistematskom zračenju, što može dovesti do prekoračenja dozvoljene ukupne doze radijacije i ispadanja ljudi iz stroja još u toku napada.

Zbog toga, za vreme pripreme i u toku napada neophodno je primenjivati sve moguće mere za zaštitu ličnog sastava od radijacije. Autor ovde prilaže jednu malu tabelu opadanja stepena radijacije u prvih 6 časova posle eksplozije.

Opadanje stepena radijacije sa prolaskom vremena

Vreme koje je prošlo posle eksplozije	1,5	2	3	5	6
Koeficijent opadanja stepena radijacije	0,61	0,44	0,25	0,13	0,10

Činjenica da do osetnog smanjenja doze ozračavanja ljudi dolazi već posle nekoliko časova od nuklearne eksplozije zahteva ozbiljnu pažnju pri donošenju odluke za savlađivanje kontaminirane zone. Treba imati u vidu, ističe autor, da ovaj način neće primenjivati sve jedinice, već samo izvestan njihov deo, s obzirom na to da se napad ne može zadržavati ni pod kakvim okolnostima.

Savlađivanje zona brzim pokretom jedinica. U nizu slučajeva može se pokazati neophodnim da se zona sa visokim stepenom radijacije brzo savlada. To će, na primer, biti kada neprijatelj pod zaštitom kontaminirane zone počne da privlači veće rezerve radi zauzimanja odbrambenih linija, a izvesne jedinice dobiju zadatak da na bilo koji način preduhitre neprijatelja i zauzmu te linije.

Za savlađivanje kontaminiranih zona, bez čekanja da stepen radijacije opadne, treba određivati minimalan broj jedinica. Po pravilu, to treba da su tenkovske, jer su manje osetljive na radijaciju. Munjevitim prolaskom kroz zonu, one mogu da brzo pomognu vazдушnim desantima i obezbede razvijanje visokog tempa napada.

Savlađivanje jako kontaminiranih zona samo delom jedinica, bez obzira na opasnost da će se ozračiti preko dozvoljene granice, dopušta se samo u vanrednim slučajevima.

Ponekad će u toku prvog časa posle nuklearne eksplozije biti nemoguće i sa oklopnim transporterima savlađivati kontaminiranu zonu, ali će sa tenkovima biti moguće. U vezi s tim celishodno bi bilo da u početku zonu savlađuju samo prednji odredi sastavljeni od tenkovskih jedinica, a zatim ostale snage.

Moguće su i druge varijante, ističe autor. Na primer, pustiti tenkovske jedinice kroz kontaminiranu zonu samo sa polovinom posade, a drugu polovinu prebaciti helikopterima, ili ukrcati u svaki tenk još nekoliko vojnika itd.

Pri savlađivanju kontaminiranih zona treba računati ne samo na ozračenje ličnog sastava, već i kontaminiranje borbene tehnike radioaktivnom prašinom. U vezi s tim, po izlasku iz zone moraće se obavezno vršiti dekontaminacija, što će zahtevati utrošak vremena i slabljenje tempa napada.

Savlađivanje zona po pravcima sa najmanjim stepenom radijacije. U pojedinim delovima kontaminirane zone stepen radijacije može biti znatno manji od srednjeg. Određivanje tih delova, pomoću radiološkog izviđanja i elektronskih računara, omogućava izbor pravaca za savlađivanje zona na kojima će lični sastav primiti najmanju dozu radijacije.

Na prvi pogled moglo bi se zaključiti da bi ovo bio i osnovni način, ali tu se pojavljuju i teškoće. Naime, ne može se brzo odrediti pravac s manjim stepenom radijacije, čak on može i da ne postoji itd.

Obilazak zona. Manevar radi obilaska kontaminirane zone, kao način dejstva jedinica, daje dva važna preimućstva: prvo, obezbeđuje veću borbenu sposobnost jedinica, jer one ne idu po delovima već skupno; i drugo, ovim načinom izbegava se ozračivanje ličnog sastava. I pored toga, obilazak dolazi u obzir ako njegovo ostvarenje ne zahteva više vremena od onog koje je potrebno za savlađivanje zone posle opadanja stepena radijacije.

Uslovi za ostvarivanje obilaska su: otkriven bok, putevi, kao i odgovarajuće mere radi obezbeđivanja pokreta na novom pravcu, osobito inženjersko i protivvazdušno obezbeđenje. Takođe treba uzeti u obzir da branilac može namerno usmeriti napadača na taj pravac, jer je pogodniji za odbranu i nanošenje nuklearnog udara po napadačevim snagama.

Po mišljenju autora, obilazak većih kontaminiranih zona u vidu manevra prvim ešelonom retko će se primenjivati, jer je ovo vezano za gubitak u vremenu i prelazak u napad na novom pravcu. Jedinice mogu manevrovati uglavnom u svojoj zoni dejstva. Za jedinice prvog ešelona obi-

lazak može biti celishodan kada je neposredno uz zonu otkriven bok, a ona nije većih razmera. Pri tome je pogodnije u obilazak poslati moto-streljačke jedinice, a tenkovske odrediti da savlađuju zonu na jedan od iznetih načina.

Savlađivanje kontaminiranih zona vazдушnim putem. Za postizanje visokog tempa napada veliki značaj ima prebacivanje određenog broja jedinica vazдушnim putem, radi zauzimanja pogodnih rejona, razvijanja napada i da bi se obezbedilo savlađivanje zone bez zastoja osnovnim snagama posle opadanja stepena radijacije.

Ovaj način pojavljuje se kao perspektivan. On omogućuje neprekidno razvijanje visokog tempa napada i pri njegovoj primeni potpuno se izbegava ozračivanje ličnog sastava. Osim toga, tu perspektivnost uslovljava i brz razvoj avijacije, osobito helikoptera. Za sada je primena ovog načina ograničena i svedena na kombinaciju sa drugim načinima.

Kombinovani način savlađivanja kontaminiranih zona. Svaki od razmotrenih načina ima određene prednosti i nedostatke. Savremenim uslovima najviše odgovara kombinacija različitih načina savlađivanja kontaminiranih zona, jer nedostatke jednog dopunjuju prednosti drugog. Izbor jednog ili drugog načina uslovljen je konkretnom situacijom, razmerama zone, stepenom radijacije, karakterom zemljišta, sastavom i zadatkom jedinica, njihovim moralno-političkim stanjem, ranije primljenom dozom radijacije itd.

Forsiranje vodenih prepreka bez zastoja. Postizanje visokog tempa napada u savremenim operacijama ne može se zamisliti bez umešne organizacije forsiranja vodenih prepreka, koje treba savlađivati iz pokreta.

Autor podseća na to da se u velikom otadžbinskom ratu forsiranje iz pokreta primenjivalo kada je suprotna obala bila posednuta na brzu ruku i malim snagama. Danas se forsiranje iz pokreta može izvršiti i kada je suprotna obala ranije pripremljena i gusto posednuta jedinicama, jer nuklearno oružje može za vrlo kratko vreme da neutrališe neprijateljevu odbranu na većoj dubini i širokom frontu, a sredstva za forsiranje obezbeđuju brzo prebacivanje jedinica na suprotnu obalu zajedno sa teškom borbenom tehnikom i drugim naoružanjem.

Kođ planiranja napada s forsiranjem reke ne treba jedinicama predviđati zadatak da zauzmu mostobran ili, u krajnjem slučaju, predvideti da se ne zadržavaju na njemu.

Na taj način forsiranje se može vršiti i u evolucionom, pa čak i borbenom poretku predviđenom za dejstva na suprotnoj obali, a to omogućuje postizanje iznenađenja i visok tempo forsiranja.

Forsiranje iz pokreta ne treba shvatiti kao stihijno dejstvo jedinica. Osnovne mere u pogledu organizacije forsiranja predviđaju se blagovremeno, još za vreme pripreme napada, a dopunjuju se u toku napada, zavisno od izmena situacije.

Da bi se neprijatelj preduhitrio u izbijanju na reku, odnosno obezbedila neprekidnost u forsiranju, treba primenjivati i vazdušne desante.

Postavljanje mostova zahteva obično dosta vremena i veći broj pontonira. U vezi s tim pojavljuje se problem povišavanja tempa gradnje mostova. Načelno, treba težiti da se izgradnja mostova završi do dolaska glavnih snaga na reku. Zato autor preporučuje korišćenje helikoptera za prenošenje pontona do reke.

ITALIJANSKA RAZMATRANJA O VAZDUŠNIM DESANTIMA

Na osnovu iskustava iz drugog svetskog rata, italijanski vojni teoretičari su mišljenja da vazdušni desanti nikada ne predstavljaju posebna borbena dejstva, već su uvek uključeni u neku operaciju ili boj. Ako su u pitanju operacije KoV, vazdušni desanti su povezani sa dejstvom velikih združenih jedinica koje im moraju sadejstvovati i doći što pre u pomoć. Inače, ratna iskustva govore da se vazdušni desanti mogu primenjivati u razne svrhe, na primer, za preventivno posedanje važnih objekata, za manevar trećom dimenzijom radi podrške i sadejstva snagama koje izvode napadnu operaciju, za potpunije korišćenje postignutog uspeha, gonjenje i sl. Iz ovoga proizilazi da se vazdušni desanti povezuju prvenstveno sa ofanzivnim dejstvima. Iako teorija dopušta mogućnost njihove primene i u okviru defanzivnih dejstava, na primer, za hitno prebacivanje rezervi radi zatvaranja breže koju je stvorio napadač, praksa drukčije govori. Naime, iskustvo je pokazalo da u okviru defanzivnih dejstava, pre svega, u kritičnim trenucima — kada je korišćenje vazdušnog desanta najpotrebnije — branilac teško može da postigne nadmoćnost u vazduhu, a to je bitan preduslov za odluku o njegovom upućivanju.

Analizirajući iskustva i uzroke nekih nedovoljno uspešnih ili neuspešnih vazdušnih desanata, došlo se do zaključka da su u pitanju bile ili greške tehničkog karaktera pri samom izvođenju desanta, ili greške u koncepciji predstojeće operacije — koja se zasnivala na pogrešnim procenama vlastitih i protivnikovih mogućnosti. Za prvi slučaj uzima se primer savezničkog vazdušnog desanta prilikom iskrcavanja na Siciliji, u kojem je učestvovalo: 364 aviona, 127 jedrilica i 2.800 ljudi. Iako su saveznici bili potpuno nadmoćni na moru i u vazduhu, sam vazdušni desant imao je vrlo skromne rezultate, jer su pojedini njegovi delovi izbacivani, odnosno spuštani na desetine kilometara dalje od određenog mesta; tako se dogodilo da su se dve trećine desantnih snaga rasturile, da su jedinice stupale u dejstvo pojedinačno, bez sadejstva sa pomorskim desantom, dok je dvadesetak aviona kratkih padobrancima oborila vlastita (saveznička) protivavionska odbrana. Što se tiče greške u koncepciji, odnosno pogrešne procene, pominje se primer poznatog vazdušnog desanta kod Arnhema 1944. godine, kad je tempo napada operativnih snaga bio ispod predviđenog jer su pogrešno procenjene braniočeve mogućnosti. U stvari, efikasnost odbrane bila je mnogo veća nego što se to, prema napadačevim informacijama, očekivalo. Kao posledica toga, operativne snage nisu stigle na vreme pa je blokirani desant savladan uprkos višednevnom upornom otporu njegovih snaga.

U ovom napisu su obuhvaćena osnovna gledišta iz sledećih članaka objavljenih u italijanskom časopisu Rivista militare i to: Aspetti informativo-operativi nelle operazioni anfibia e aviosbarco (Gen. Brg. Enrico Maffei), br. 5/1965; Gli aviosbarchi — possibilità e limitazioni (Gen. Div. Michele Caforio), br. 6/1965; Le aviotruppe e il fuoco nucleare (Col. a Alberto Fiorentino), br. 7—8/1965.

Iskustva su pokazala, ističu italijanski autori, da kod vazdušnodesantnih jedinica postoje izvesna ograničenja koja uslovljava, pre svega, upotreba aviona kao transportnog sredstva, pošto isti, pored dosta ograničene nosivosti, zahteva i povoljne zemljišne, meteorološke i druge uslove pri spuštanju ili izbacivanju jedinica. Zbog toga su vazdušnodesantne jedinice uglavnom lako opremljene, a to, opet, utiče na njihovu operativnu samostalnost; one ne mogu dugo da izdrže jača naprezanja i trošenja, namenjene su za dejstvo protiv odbrane organizovane na brzu ruku, vrlo brzo ih treba pothranjivati materijalnim sredstvima i pojačavati. Ova ograničenja mogu još potencirati i meteorološki uslovi¹, kao i reljef zemljišta koji često ne omogućuje izbacivanja ili sletanja u blizini željenih objekata.

Posebnu teškoću u planiranju vazdušnih desanata predstavlja rešavanje logističkih problema koji mogu biti toliko ozbiljni da se, kako iskustva pokazuju, ponekad moralo odustati i od samog desanta. Kao primer navodi se savezničko planiranje operacija na Volturnu u septembru 1943. godine, kada je nekih pet dana trebalo svakodnevno prenositi avionima po 175 tona raznog materijala, što se nije moglo uraditi raspoloživom avijacijom, pa stoga ni operacija nije preduzeta². Osim toga, i prilikom snabdevanja pomoću aviona neophodna je nadmoćnost u vazduhu.

Kao veliki nedostatak vazdušnih desanata smatra se nedovoljna pokretljivost njihovih snaga na zemlji, pošto su motorna vozila kojima raspoloživa ograničena kako u pogledu broja tako i tipa. Ograničena pokretljivost, pak, negativno utiče na manevarsku sposobnost desanta i, u krajnjoj liniji, na potpunije iskorišćavanje početnog uspeha postignutog iznenađenjem. Da bi se ovaj nedostatak smanjio, smatra se da desant treba spuštati što bliže predviđenom cilju i na način koji obezbeđuje da se željeni borbeni poredak za dejstvo postigne bez većih pomeranja.

Jedan od bitnih faktora za uspešno izvođenje vazdušnih desanata smatra se sadejstvo avijacije. Pored toga što prenosi jedinice, ona vrši pripremu za spuštanje ili izbacivanje desanta, podržava njegove snage za vreme dejstva na zemlji i, eventualno, pothranjuje živom silom i materijalnim sredstvima. Pošto najpre obezbedi neophodnu prevlast u vazduhu, avijacija prelazi na neutralisanje, u predviđenoj zoni desanta, ne samo objekata protivavionske odbrane već i avijacijskih baza sa kojih bi protivnik mogao da dejstvuje protiv desanta. Osim toga, ona prati i obezbeđuje desant za vreme prevoženja i priprema njegovo spuštanje uništavanjem braniočevih utvrđenih tačaka, kao i rezervi koje bi mogle intervenisati protiv desantnih snaga na zemlji. Sve to nameće potrebu za prethodnom izviđačkom delatnošću iz vazduha i sa zemlje, kako bi podaci o protivniku bili što potpuniji i korisniji. Štaviše, kad su u pitanju informacije stratezijske važnosti, predviđa se njihovo prikupljanje još za vreme mira. S obzirom na njihov toliko značaj, ovom pitanju posvećen je poseban članak u pomenutom italijanskom vojnom časopisu.

¹ Prema italijanskim gledištima potrebni su sledeći minimalni meteorološki uslovi da bi se desant uspešno izvršio: horizontalna vidljivost — 2 km, visina oblaka u zoni desantiranja — 350 m i maksimalna brzina vetra na zemlji — 30 km/č.

² Hrana i municija za jedan italijanski padobranski bataljon, ne računajući ono što vojnik nosi sa sobom, prema njihovim procenama teži oko 50 tona. Tom količinom bataljonu je obezbeđena logistička autonomija za 48 časova. Ako on treba da dejstvuje duže, planira se sukcesivno snabdevanje u skladu sa potrebama.

Izviđačko-informativna delatnost. Pošto su vazdušno-desantne snage najosetljivije i najranjivije na zborištima, za vreme leta od baze do zone spuštanja i u trenucima prizemljenja, glavni zadatak kontraintformativnih mera biće da se zadrži u tajnosti, pre svega, čitava akcija, a ako to nije moguće, onda makar način i vreme izvođenja. Smatra se da je naročito važno sakriti jačinu, vrstu i opremu snaga koje će biti angažovane, zatim odabrane ciljeve, u prvom redu početni datum izvođenja desanta i sl.

Imajući u vidu da niže jedinice nemaju mogućnosti da se — radi osnovne orijentacije — unapred upoznaju sa zemljištem na kojem će dejstvovati odmah po iskrcavanju, kao i sa neprijateljem, moraće se po prizemljenju uputiti izviđački organi na sve strane da bi se dobile što preciznije i potpunije informacije i pojedinosti kako o samoj zoni iskrcavanja, tako i o jačini, vrsti i rasporedu snaga suprotne strane.

Posebnu brigu starešine moraju posvetiti »spuštanju« informacija do najnižih jedinica, koje će često dejstvovati odvojeno i pojedinačno (u uslovima kad je teško održavati sadejstvo), jer je to najbolji način da se omogućući njihova samoinicijativa.

Vazdušnodesantne snage mogu dobiti zadatak da organizuju odbranu na mestu spuštanja ili prizemljenja, da pređu u odbranu na određenim položajima dalje od mesta spuštanja, do kojih moraju doći po zemlji, ili da izvrše napad na određeni položaj neprijatelja. Bez obzira na to koji od ovih načina dejstva je u pitanju, informativna delatnost po mišljenjima italijanskih autora, sastoji se iz dve glavne faze. Prva je određivanje koji su podaci potrebni, a druga, prikupljanje tih podataka.

Određivanje potrebnih podataka zasniva se na nekoliko osnovnih zahteva. Ako je u pitanju postizanje lokalne nadmoćnosti u vazduhu, potrebni su, na primer, podaci u odnosu vazduhoplovnih snaga obeju strana u široj zoni cilja, kao i o verovatnom razvoju tog odnosa sve do dana desantiranja, zatim o sastavu i rasporedu protivavionske odbrane u predviđenoj zoni spuštanja desanta i o vremenu potrebnom za njeno neutralisanje, itd. Prilikom izbora datuma spuštanja desanta, neophodno je utvrditi najpogodniji momenat u meteorološkom smislu (vidljivost, visina oblaka, pravac i brzina vetra), kao i vreme kada je neprijatelj najosetljiviji, na primer, u odnosu na svoju snabdevenost potrebama za život i borbu ili, pak, na neku krizu na frontu i sl. Pri odabiranju zone za spuštanje desanta potrebni su podaci o mogućnostima neprijatelja da posle uzbune sakupi snage i uputi ih u ugroženu i susedne zone. Velika pažnja pri tome mora se posvetiti pronalaženju neprijateljevih oklopnih snaga i ispitivanju njihovih mogućnosti. Ovde dolazi u obzir i eventualno sadejstvo partizanskih snaga (ukoliko postoje), te i o njima treba prikupiti podatke. Posebno se naglašava da izabranu zonu za spuštanje desanta treba neprekidno držati pod informativnom kontrolom, kao i da informativna delatnost posle spuštanja desanta ne sme da oslabi, već je snage na zemlji i taktička avijacija moraju što više intenzivirati. Pored toga, za prikupljanje podataka treba se služiti i radio-prisluškivanjem, kao i partizanskom informativnom mrežom na protivnikovoj teritoriji. Radi dezorijentacije neprijatelja, u obzir dolazi dobro isplanirana kontraintformativna delatnost, posebno obmanjivanje raznim metodama i sredstvima.

Izvođenje vazdušnodesantne operacije sastoji se iz tri faze: pripreme, izvršenja desanta i dejstva na zemlji. Priprema obuhvata proučavanje ope-

racije i izdavanje naređenja, pripremanje jedinica i sredstava koji će učestvovati u desantu, prethodna dejstva radi postizanja nadmoćnosti u vazduhu i neutralisanja neprijateljeve odbrane, prikupljanje trupa i aviona i ukrcavanje. S obzirom na upotrebu velikog broja aviona, zatim različitih jedinica, kao i na potrebu za raznovrsnim borbenim postupcima, neophodno je, po mišljenju ovih italijanskih autora, da organizovanje sadejstva preuzme na sebe viši operativni štab, dok bi niži štabovi i komande jedinica razrađivali pojedinosti. Ukazuje se i na potrebu uvežbavanja desanta na zemljištu sličnom onome na kojem će se dejstva i odvijati.

Potpuno je razumljivo da obimne pripreme zahtevaju i dosta vremena, naročito kad je reč o većoj jedinici. Veliki vazdušni desanti u prošlom ratu proučavani su i pripremani više meseci. Međutim, čak i vazdušni desant u jačini taktičke grupe zahteva da se za vreme pripreme, u određenoj srazmeri, reše skoro svi problemi kao i kod velikog desanta. Iako njegova priprema traje kraće, mora se i te kako svestrano izvršiti. U ovim člancima se ne daju rokovi niti propisuju neke norme za pripremu vazdušnog desanta, već se naglašava da će ona trajati otprilike koliko i priprema dejstva na zemlji jedinice istog ranga. To znači da bi, po italijanskim merilima, za padobransku taktičku grupu trebalo oko 48 časova za pripremu sredstava i raznih borbenih potreba i oko 24 časa za prebacivanje do avijacijske baze (ako je odstojanje kraće) i ukrcavanje.

Izvršenje desanta počinje prevoženjem snaga i sredstava avionima i drugim letelicama ka cilju i traje do njihovog izbacivanja ili prizemljenja. Avioni poleću iz više baza, pa ukoliko je desant veći, utoliko će biti teže da se koordinira njihov let i sukcesivno pristizanje nad zonu iskrcavanja. Veliku teškoću u ovoj fazi mogu predstavljati nepogodni meteorološki uslovi. Iskustvo drugog svetskog rata pokazuje da su greške u spuštanju više uticale na neposrednu efikasnost desantnih jedinica (zbog rasturanja ljudi i sredstava) nego reagovanje branioca, uključujući tu i dejstvo njegove protivavionske vatre. Pomenute teškoće mogu se umanjiti ako se određeno vreme pre desanta spuste patrola za navođenje, dobro opremljene sredstvima za signaliziranje i vezu. One ne samo da olakšavaju pronalaženje i tačno utvrđivanje zona spuštanja, već pomažu i pri uspostavljanju borbenog poretka na zemlji.

Pa ipak, pomenuti italijanski autori smatraju da ova faza predstavlja i dalje najkritičniji deo operacije, jer i posle najuspelijeg prizemljenja, jedinice su izvesno vreme samo relativno prikupljene i nisu u stanju da se efikasno suprotstave eventualnom napadu protivnika. Upravo stoga se i preduzimaju razne mere da se spuštene jedinice što pre organizuju i uputene na izvršenje dobijenih zadataka,³ a kao prva — spuštaju se najpre jezgra koja imaju zadatak da najhitnije posednu unapred određene položaje na pravcima najverovatnijeg reagovanja suprotne strane.

Vreme spuštanja desanta uslovljeno je dejstvima KoV. U svakom slučaju teži se da se čitav desant, ili bar njegov deo, izvrši pod zaštitom noći. Naime, noć otežava braniocu da tačno utvrdi gde je desant spušten i da

³ U vezi s tim dato je i prosečno vreme za koje jedinice treba da završe sa postrojavanjem borbenog poretka i napuste zonu spuštanja. Za pešadijsku četu ono iznosi 15 minuta, a za taktičku grupu veličine bataljona, zajedno sa vozilima i artiljerijom, oko 1 čas. Skupljanje materijala može se olakšati upotrebom raznobojnih padobrana za svaku vrstu sredstava.

proceni njegovu jačinu. Ona ujedno usporava i njegova protivdejstva, ali stvara teškoće i spuštenim jedinicama.

Postupci desantnih snaga po spuštanju na zemlju zavise od stepena njihove autonomije, situacije u kojoj dejstvuju i od postavljenog cilja, koji je, obično, zauzimanje i držanje određenog položaja, prema ranijem proračunu, do dolaska združenih jedinica KoV. Zato će dejstvo desanta, po italijanskim gledanjima, najčešće imati dve faze: napad i odbranu.

Napad se izvodi što je moguće brže, kako bi se iskoristilo iznenađenje, uz podršku svim predviđenim i raspoloživim vatrenim sredstvima sa zemlje i iz vazduha. Na takav postupak upućuju iskustva iz drugog svetskog rata. Potreba za brzim napadom, kao i često nedovoljno žilava odbrana u tim uslovima, daju napadačevim dejstvima dve karakteristike. Prva je smanjeno ešeloniranje snaga po dubini da bi se objekt mogao jednovremeno napasti sa što više snaga i, po mogućnosti, sa više pravaca. Druga, širok i rastresit početni raspored radi smanjenja osetljivosti i ostvarenja boljih mogućnosti za manevar manjim jedinicama.

Odbrana se izvodi po zauzimanju određenih položaja. Ona se organizuje postepeno i učvršćuje pojačavanjem borbenog rasporeda snaga koje su, po izvršenju zadatka u napadu, prešle u odbranu, imajući prvenstveno u vidu cilj da se što je moguće pre uspešno odgovori na reagovanje protivnika. Ispred položaja koji se uređuju za odbranu odmah se isturaju manji delovi, čiji je zadatak da otkrivaju protivnikove jedinice i namere i da borbom usporavaju njegovo nadiranje. Smatra se da ovim delovima avijacija može pružiti znatnu pomoć.

Uslovi u kojima desantne snage izvode odbranu takođe zahtevaju da njihov borbeni poredak ne bude dubok, da sadejstvo između rodova i jedinica bude što tešnje, i da se snage rasporede na manje otporne tačke. Ukoliko se raspolaže sa dovoljno prostora po dubini, a zadatak to dozvoljava, može se primeniti i povlačenje na uzastopne položaje radi izbegavanja protivnikovog odlučujućeg udara. No, ovde autori ukazuju na osetljivost takvih postupaka s obzirom na ograničenu pokretljivost desantnih snaga. Rezime je ovaj: bilo na koji način da desantne snage izvode odbrambena dejstva, *trajanje njihove odbrane je unapred predviđeno*, te ih jedinice KoV moraju pojačati ili smeniti pre nego što desantne snage dostignu granicu svoje operativne autonomije. Stoga postoji neprekidna težnja da se vazdušnodesantnim snagama ne samo poveća pokretljivost na zemlji nego i da se ojačaju oklopnim sredstvima.

Vazdušnodesantne jedinice završavaju svoj zadatak kad se spoje sa ostalim operativnim snagama. Iskustvo je pokazalo da one i posle toga mogu dejstvovati, bilo na svom položaju, bilo kao rezerva više združene jedinice. Međutim, pošto su u pitanju vrlo skupe jedinice i da se teško popunjavaju, ovi italijanski autori su mišljenja da ih je bolje povući odmah pošto izvrše zadatak. Ukoliko, pak, usled nepovoljnog razvoja operacije — boja ne dođe do spajanja sa jedinicama KoV, snage koje su izvršile desant mogu pristupiti povlačenju sa težnjom da se probiju do položaja svojih jedinica, mada se smatra da postoji malo izgleda za uspeh tog poduhvata. U obzir dolazi i njihovo evakuisanje pomoću helikoptera ili pogodnih aviona (odnosno brodova, ako se dejstva odvijaju u blizini morske obale), ali se to može primeniti samo kada su u pitanju manji delovi. Autori razmatraju i mogućnost da se desant podeli na manje grupe, povuče u šumu i dejstvuje na partizanski način.

Osim ovih vazdušnih desanata pomijnu se i drugi, naročitoĝa karaktera, kao što je izbacivanje manjih jezgra u protivnikovu pozadinu ili, čak, u njegovu zemlju, sa zadatkom da dostavljaju informacije, vrše sabotaže i deĝstvuju kao gerilci. Ljudstvo za te zadatke mora biti naročito uveŝbano i osposobljeno za samostalne akcije. Postupci ovih desanata prilagođavaju se uslovima i ne mogu se kruto obuhvatiti pravilskim odredbama.

Mogućnosti vazdušnodesantnih snaga u savremenom (nuklearnom) ratu zasnivaju se na adekvatnom koordiniranju njihovih deĝstava sa deĝstvom združene jedinice KoV, na dodeljivanju takvog zadatka koji je u skladu sa njihovom operativnom autonomijom, na raspolaganju vazdušnim sredstvima, na preventivnom neutralisanju potencijalne sposobnosti protivnika da reaguje, na pedantnosti priprema koje moraju obuhvatiti i najmanje detalje, kao i na ostvarenju (makar i privremene i lokalne) nadmoćnosti u vazduhu. Kroz sve to se kao crvena nit provlači činjenica o postojanju nuklearnog oruŝja, s obzirom na to da vazdušni desanti predstavljaju rentabilan atomski cilj, s jedne, i da ovo oruŝje može olakšati pripreme za spuštanje desanta, s druge strane.

Već je pomenuto da je nadmoćnost u vazduhu jedan od osnovnih uslova za uspešno izbacivanje i deĝstvo desanta. Da bi se ona postigla, neophodno je da se i u nuklearnim uslovima uništi, neutrališe ili parališe protivnikova protivvazdušna odbrana. U tu svrhu masovno se koriste sva raspoloživa sredstva: nuklearna, konvencionalna i elektronska. Efikasno se mogu koristiti i diverzantske grupe, gerilci i partizani koji će svoja specifična deĝstva sasređivati na one ciljeve čije eliminisanje doprinosi postizanju nadmoćnosti u vazduhu. Takvi ciljevi su, na primer, instalacije za izbacivanje raketa, radarski uređaji, skladišta nuklearnih glava za rakete i sl. Sva ova deĝstva utiču direktno na borbena deĝstva desanta i njihovo pothranjivanje, ali imaju i poseban, indirektan učinak. Naime, gubici koji se na taj način nanese protivnikovoj defanzivnoj protivvazdušnoj odbrani često će se negativno odraziti kako na njegovu spremnost da reaguje bilo konvencionalnim bilo nuklearnim sredstvima, tako i na slobodu izbora sredstava — konvencionalnih ili nuklearnih — za udar po spuštenom desantu.

Da bi se izvukla maksimalna korist iz situacije stvorene borbom za postizanje nadmoćnosti u vazduhu, neophodno je da se pripreme i deĝstva vazdušnog desanta odvijaju u strogo ograničenom vremenu. Autori ovih članaka posebno ukazuju na potrebu da se što više smanji vreme u kojem je osetljivost desanta na protivdeĝstva nuklearnim oruŝjem najveća, a to je u fazama pripreme i iskrcavanja.

Radi priprema, vazdušnodesantne jedinice se prebacuju iz zona početnog rasporeda ili iz svojih sedišta u rejone prikupljanja, gde se obavljaju ovi poslovi: upoznavanje ljudstva sa zadatkom; kontrola opreme i materijala; pripremanje (podešavanje) padobrana; distribucija potrebnih karata, municije i hrane; pripremanje srednjih i teških tovara za bacanje pomoću padobrana ili prenošenje avionima, i sl. Po pravilu svaka taktička jedinica jačine bataljona raspoređuje se u zaseban rejon prikupljanja i tu ostaje sve dok ne završi neophodne pripreme, a onda se prebacuje na aerodrom na kojem su vazduhoplovne snage namenjene da je transportuju. Predviđa se mogućnost da se trupe i materijal ukrcavaju na istom aerodromu, ili da postoje zasebni aerodromi za ukrcavanje trupa, a zasebni za ukrcavanje materijala. Sa ukrcanih aerodroma mogu se vazduhoplovne formacije usme-

riti neposredno ka zoni upotrebe ili se mogu prebaciti do sledećih aerodroma na koje sleću avioni sa ljudstvom sa jednih, i avioni sa materijalom sa drugih aerodroma. Tu se objedinjavaju u organske celine i tek tada poleću prema cilju.

Iz ovoga proizilazi da svaki rejon prikupljanja i svaki aerodrom na kojem se ukrcavaju vazdušnodesantne jedinice može biti rentabilan atomski cilj što, opet, zahteva primenu mnogih zaštitnih mera: povećanje broja rejonu prikupljanja i ukrčnih aerodroma da bi se smanjila veličina mogućnih atomskih ciljeva i gustina snaga na njima; povećanje rastojanja između tih ciljeva kako bi se izbegla mogućnost da dva ili više njih budu istovremeno zahvaćeni jednom atomskom eksplozijom; skraćivanje vremena za raznovrsne pripreme, a posebno onog kada su trupe i letelice zajedno — pre poletanja; podizanje skloništa za ljude i materijal u rejonima prikupljanja i na aerodromima; vršenje svih pokreta noću ili u uslovima slabe vidljivosti, pogotovu kad je reč o privođenju jedinica avionima; dolazak letelica na ukrčne aerodrome u toku noći koja prethodi ukrcavanju i njihovo maskiranje da bi do sledećeg dana ostale neprimećene; sprovođenje u život planova obmanjivanja i elektronskih protivmera radi sprečavanja protivnikovog izviđanja. Pri nabranjanju svih ovih mera posebno se naglašava da njihova primena može samo smanjiti, a ne i potpuno otkloniti opasnost od napada nuklearnim oružjem na vazdušnodesantne snage. Istovremeno, te mere su u izvesnom smislu garancija da će se predviđenim dejstvima postići iznenađenje, a time i potpuniji uspeh.

Za prebacivanje ka cilju preporučuje se letenje vazduhoplova na manjim visinama kako bi se što uspešnije izbegli snopovi protivnikovih radara, zatim podela snaga na autonomne konvoje koji će leteti u takvim intervalima da se onemogućí da više njih bude ugroženo jednom atomskom eksplozijom, kao i dolazak jednog konvoja na cilj sa više strana i pravaca.

Najveća opasnost od napada nuklearnim oružjem preta vazdušnodesantnim snagama u fazi iskrcavanja. Naime, tada su trupe veoma neorganizovane i rasplintute, dok protivnik može da na zonu iskrcavanja koncentriše nuklearnu vatru iz svih raspoloživih sredstava, i to na desantne snage koje se nalaze na otvorenom polju, nezaštićene, relativno koncentrisane, bez organizovane službe vazdušnog osmatranja i obaveštavanja. No, čim se desantne snage srede i zauzmu predviđeni borbeni poredak, njihova osetljivost na nuklearni udar se smanjuje i uglavnom se ne razlikuje od osetljivosti drugih snaga KoV za vreme borbenih dejstava.

U fazi iskrcavanja predviđa se preduzimanje niza zaštitnih mera. Samo, za razliku od pretežno pasivnih mera zaštite u fazi priprema desanta, u fazi iskrcavanja preporučuju se pretežno aktivne mere. Pominje se, pre svega, svestrano korišćenje nuklearne i konvencionalne vatre za tučenje izvora protivnikove nuklearne vatre koji bi mogli da ugroze desantne jedinice u zoni iskrcavanja, kao i protivnikovih snaga, prvenstveno oklopnih, raspoređenih u blizini mesta iskrcavanja desanta, koje bi se mogle upotrebiti protiv njega. Predviđa se i tučenje braniočevih objekata u blizini zone iskrcavanja u kojima bi se mogli nalaziti osmatrači određeni za organizovanje nuklearne vatre. Opasnost od nuklearnog dejstva protiv desantnih snaga može se smanjiti i njihovim spuštanjem što bliže protivnikovim objektima. Kad je u pitanju desant većih razmera, čitava zona njegovog spuštanja dali se na desantne rejone na koje se spuštaju kompletni taktički

sastavi. Ovi rejonu moraju biti toliko međusobno udaljeni da dva ili više njih ne mogu biti zahvaćeni jednom atomskom eksplozijom.

Prema kriterijima koje je praksa potvrdila, vazdušni desanti se obično ne iskrcavaju na objektima koje treba da zauzmu, pogotovu ako su ti objekti branjeni, već na neposrednutim rejonima u njihovoj neposrednoj blizini. Za sređivanje na zemlji potrebno je taktičkoj grupi jačine bataljona oko jedan čas. Posle toga ona je manje osetljiva na dejstvo nuklearnog oružja. Međutim, jedan čas — prema tvrđenju autora — nije dovoljan protivniku da pripremi i izvrši nuklearni udar po uočenom cilju.

Pored toga što vazdušnodesantne snage prilikom spuštanja mogu biti podržane nuklearnim projektilima pretpostavljene komande, u člancima koji se razmatraju predviđa se i mogućnost da im se pridaju određena nuklearna sredstva. Tako se, na primer, pominju rakete sa nuklearnom glavom tipa *Little John* — koje se mogu lansirati iz aviona, i *Honest John* — mogu se prenositi vazdušnim putem kao i desantne snage. Međutim, iz logističkih razloga preporučuje se ipak da se vazdušni desanti više oslanjaju na vatrenu podršku sa zemlje i na podršku iz vazduha koju im obezbeđuje pretpostavljena komanda, pogotovu odmah posle spuštanja, a da vlastita nuklearna sredstva čuvaju i koriste samo kad je to najnužnije.

Ukoliko se pre spuštanja vazdušnog desanta primenjuju nuklearni udari, osnovni je princip da efekte nuklearne eksplozije treba iskoristiti što neposrednije, tj. da iskrcavanje treba da usledi u što kraćem roku posle tih udara. Koliki će biti taj vremenski rok, zavisi od tipa eksplozije. Na primer, usled površinske eksplozije ne samo da se stvaraju krateri koji mogu dovesti u pitanje spuštanje desanta, već dolazi i do naknadnog zračenja od kojeg desantne snage mogu imati visok procenat gubitaka. S druge strane, nije preporučljivo ni da se čeka da radioaktivnost opadne do podnošljive mere — a to je teško i utvrditi — jer se time omogućava protivniku da se oporavi od pretrpljenog šoka i reorganizuje. Eksplozije u vazduhu ne stvaraju takve probleme, već zahtevaju da se vodi računa samo o stepenu radioaktivnosti.

Jedan od zahteva pri spuštanju desanta je, kao i kod svakog dejstva sa upotrebom nuklearnog oružja, da se prokontrolira učinak eksplozije pre nego što se dozvoli otpočinjanje operacije. Međutim, pri ostalim dejstvima na kopnu ta kontrola, po pravilu, ne predstavlja veliku teškoću, a vreme potrebno za ovo ne može bitno uticati na iskorišćavanje efekata eksplozije; ako rezultat nije u skladu sa onim što se očekivalo, problem se rešava bilo ponovnim nuklearnim udarima, bilo primenom alternativnog plana. Kod vazdušnih desanata stvar stoji drukčije, jer se kontrola obavlja duboko u protivnikovoj teritoriji, ponekad i veoma daleko. To dovodi do povećanja ne samo teškoća već i vremena potrebnog za kontrolu. Dok se ovaj posao obavlja, vazdušnodesantne jedinice mogu biti ukrcane u letelice i čekati bilo na aerodromima, bilo u vazduhu. U prvom slučaju su — bez obzira na rezultat kontrole — izložene protivnikovim nuklearnim udarima za vreme čekanja, a u drugom, ako kontrola pokaže negativne rezultate, može se kompromitirati čitava predviđena operacija. Čak i ako postoji alternativni plan, u oba slučaja utrošiće se mnogo vremena za izdavanje novih naređenja na svim stepenima komandovanja, za organizovanje sadejstva i druge nepohodne poslove.

Posle iskrcavanja, dejstva desantnih snaga bitno se ne razlikuju od dejstva ostalih snaga KoV, bilo da se odvijaju uz vatrenu podršku nuklearnih sredstava, bilo samo konvencionalnog oružja.

Posebna važnost pridaje se specifičnim dejstvima vazdušnodesantnih jedinica, koja neki italijanski autori nazivaju »političko-vojnim«, čiji je cilj da izazovu i podržavaju gerilski rat i pobune na onim delovima protivnikove teritorije gde za to postoji određena ideološka baza. Za otpočinjanje takvih dejstava obično se ubacuju manja jezgra padobranaca koji prepadima, atentatima i aktima sabotaze stvaraju nesigurnost u protivnikovoj pozadini, pronalaze i aktiviraju istomišljenike na terenu, a onda ih organizuju u gerilske odrede. Na taj način pokret raste, te gerilci mogu da stave pod svoju kontrolu veće delove teritorije, pa i čitave pokrajine. To su veoma pokretljive i lako opremljene jedinice protiv kojih je nuklearno oružje nepraktično i neekonomično, a, sem toga, teško je pribеći njegovoj upotrebi na vlastitoj teritoriji zbog moralno-političkih posledica koje bi to moglo izazvati u zemlji.

Ovaj vid dejstava, pored toga što slabi unutrašnji front protivnika i prisiljava ga da preduzima mnogobrojne mere bezbednosti, može da stvori i povoljne uslove za spuštanje većeg operativnog desanta koji bi doprineo rešenju situacije na tom delu fronta.

Suprotno tome, vazdušnodesantne jedinice mogu se korisno upotrebiti na vlastitoj teritoriji za borbu protiv sličnih dejstava protivnika i za održavanje javnog reda. Brzim spuštanjem padobranaca može se u takvim slučajevima ponovo preuzeti kontrola u nekom kraju vlastite teritorije koji je pao pod protivnikov uticaj i povećati odbrambena sposobnost za borbu protiv vazdušnih desanata.

Ukratko, zaključuju ovi italijanski autori, pri vođenju netradicionalnog rata pribegava se posebno padobrancima zbog njihove specifične obučенosti i uvežbanosti, a prvenstveno zbog napadačkog duha i drskosti prilikom dejstva — bilo da je u pitanju gerila ili suprotstavljanje njenim dejstvima, jer više vredi, kako oni naglašavaju, kvalitet nego broj boraca.

Polazeći od iznetih razmatranja, postavlja se pitanje da li nuklearni uslovi pogoduju izvođenju velikih vazdušnodesantnih operacija uz masovno učešće združenih jedinica — divizija i korpusa — kao što su bile one u drugom svetskom ratu. Mada izbegavaju potpun odgovor koji bi zahtevao mnogo šire i svestranije razmatranje problema, pomenuti autori ipak daju izvesnu orijentaciju o tome. Pre svega, velike vazdušnodesantne operacije izvodile su se u završnom delu drugog svetskog rata, kad je već postojala osetna neuravnoteženost u ratnom potencijalu suprotstavljenih strana i kada je jedna od njih već bila izvojevala apsolutnu prevlast u vazduhu na svim ratištima. To je bila garancija potpune sigurnosti, u svim fazama dejstva, velikih vazdušnih desanata. U razmatranju eventualnog rata ne može se polazati od osnove da će postojati analogna situacija. Danas tehnika pruža raznovrsne mogućnosti da se postigne željeni cilj, borbeni poreci su proređeni kako bi se izbeglo da jedinice budu rentabilni atomski ciljevi, na raspolaganju su mnogobrojna sredstva pomoću kojih se može izvršiti koncentrični udar, pa i nuklearni, i po veoma udaljenim objektima, široke su mogućnosti vazdušnog osmatranja i obaveštavanja itd. Sve to govori u prilog zaključku da bi, s jedne strane, pripremanje i izvršenje velikih vazdušnodesantnih operacija zahtevalo mnogo vremena, veliki broj široko ras-

poređenih aerodroma i baza, vrlo brižljivo organizovano i do detalja planirano sadejstvo. S druge strane, vrlo je mala verovatnoća da tako obimne i široke pripreme ne bi bile otkrivene i da bi desanti mogli izbeći protivdejstva suprotne strane za sve vreme operacije.

Zbog svega toga, ovi italijanski autori smatraju da su velike, stratezijske vazdušnodesantne operacije moguće samo u naročitim situacijama, kada teritorijalna odbrana nije potpuno razvijena, kada raketne snage i instalacije za elektronsko izviđanje još nisu u punoj borbenoj gotovosti kao, na primer, u početku jednog rata, ili izvođenja borbenih dejstava na manje važnim bojištima, gde svega toga nema u odgovarajućoj meri. Oni su mogući i u toku unutrašnjeg prevrata u protivnikovoj zemlji.

Mnogo šire mogućnosti za primenu imaju operativni i taktički vazdušni desanti, pogotovu u osetljivim situacijama koje nastaju posle nuklearnog udara po protivnikovim snagama ili drugim objektima. Oni će i nadalje biti najrentabilniji ako im sadejstvuju oklopne jedinice.

Po mišljenju ovih autora, »vojno-politički« vazdušni desanti sve će se više primenjivati ubuduće, jer u njihovim dejstvima najviše dolaze do izražaja sva specifična svojstva vazdušnodesantnih jedinica.

Iz iznetih zaključaka proističe zahtev da se vazdušnodesantne snage organizacijski formiraju u lake jedinice tipa brigade, koja se može deliti na taktičke sastave osposobljene i opremljene za samostalna dejstva. Posebno se ističe potreba da im se poboljša pokretljivost na zemlji i da im se pridaju oklopna sredstva. Takve vazdušnodesantne trupe igraće i u eventualnom ratu značajnu, a ponekad i presudnu ulogu. Pojavom i razvojem nuklearnog oružja ni u kom slučaju nije naznačen kraj vazdušnodesantnim jedinicama. Ono samo zahteva, kao i kod ostalih vidova oružanih snaga i rodova vojske, da se taktika, organizacija i oprema vazdušnodesantnih jedinica prilagode novim uslovima.

Seš.

Knjiga američkog kontraadmirala Henrija Eklza¹ pojavila se u ruskom prevodu, sa predgovorom sovjetskog kontraadmirala V. J. Andrejeva, 1963. godine, sa očiglednim ciljem da sovjetsku vojnu literaturu snabde jednim argumentom više koji govori o tome da je u savremenim uslovima imperijalizam jedini izvor ratne opasnosti i da je pitanje rata i mira — osnovno pitanje savremenog sveta.

U prilog tome govori činjenica da su ne samo pisac predgovora ovog prevoda knjige na ruski jezik nego čak i redaktori, pa i izdavač, zauzeli polemičan stav i da su, što nije uobičajeno, na autorova tvrđenja reagovali »na licu mesta«. To se donekle može i razumeti jer knjiga obiluje nizom netačnosti i iskrivljavanjem notornih istorijskih zbivanja koja su savremenom čitaocu još u živom sećanju.

Pisac predgovora sovjetskom izdanju ističe da se danas centar vojno-ekonomske moći kapitalističkog sveta nalazi u SAD, koje, zajedno sa Kanadom, predstavljaju 46% vojnoekonomskog potencijala toga sveta, dok jedna trećina vojnoekonomske moći NATO-a otpada na zemlje Zapadne Evrope, članice severnoatlantskog bloka. SAD su glavni proizvođač oružja i snabdevač njime kapitalističkih zemalja, a ova proizvodnja oružja donosi grupnim američkim korporacijama oko 25% profita. Služeći se podacima iz »Biltena ekonomskih informacija« i časopisa »Svetska ekonomika i međunarodni odnosi« iz 1961. godine, kontraadmiral Andrejev navodi da je vlada SAD za 15 godina (1945—1960) utrošila na »ukazivanje vojne pomoći« ostalim kapitalističkim zemljama 26 milijardi dolara, da su SAD svojim zapadnoevropskim saveznicima prodale raketa, aviona, ratnih brodova, tenkova i ostalih sredstava za sumu od 14,8 milijardi dolara, da vrednost njihovih tenkova, teretnih automobila, artiljerijskog i pešadijskog oružja u zemljama Bliskog istoka dostiže sumu od 4,4 milijarde dolara, a da vojna pomoć SAD satelitskim zemljama na Dalekom istoku u vazduhoplovstvu, ratnim brodovima, tenkovima i ostaloj vojnoj tehnici iznosi oko nekih 6,8 milijardi dolara. Ukupno su u tom periodu, na bazi »uzajamne pomoći« u materijalu i u gotovom novcu, SAD stavile na raspolaganje (odnosno prodale) drugim zemljama oružja i ostalog ratnog materijala u vrednosti od preko 52 milijarde dolara.

Stepen zavisnosti pojedinih zemalja od isporuke oružja iz SAD najbolje ilustruje činjenica da danas i jedna tako razvijena industrijska zemlja kao što je Savezna Republika Nemačka kupuje od njih otprilike 50—55% oružja za Bundesver, a većina zemalja okupljenih u paktovima NATO i SEATO potpuno zavise od isporuke oružja i ostalog ratnog materijala iz SAD. Komanda NATO računa da bi u eventualnom ratu 90% materijalno-tehničkih sredstava bilo doturano iz Sjedinjenih Američkih Država.

---

¹ *Logistics in the national defense*, by Henry E. Eccles, Rear admiral, United States Navy, retired. Naslov knjige u ruskom prevodu: *Роль тыла в войне*. Izdanje Ministarstva odbrane SSSR, Moskva, 1963. godina, str. 318.

U poređenju sa drugim svetskim ratom, u eventualnom novom ratu znatno bi porasle razmere prevoza ličnog sastava i materijalnih sredstava s obzirom na činjenicu da će vojne operacije sa primenom nuklearnog oružja karakterisati ogromni gubici i znatni utrošak naoružanja, pogonskog goriva i ostalog materijala i sredstava. Na osnovu procena inostranih vojnih stručnjaka, gubici kopnenih snaga NATO posle prvih nuklearnih udara mogu izneti od 30 do 40% ukupnog brojnog stanja jedinica, usredsređenih na bojištima u početku rata, a gubici taktičkog vazduhoplovstva, raketnih instalacija i artiljerije mogu se popeti i do 60 pa i 80%.

U takvoj situaciji, problemi pozadinskog osiguranja američkih oružanih snaga pojavljuju se u posebnom svetlu. Oni se komplikuju time što bi se u uslovima svetskog termonuklearnog rata teritorija SAD izložila uništavajućem dejstvu uzvratnih nuklearnih napada, u toku kojih bi, pored grupacija strategijskog vazduhoplovstva, ratne mornarice i raketa, bili uništeni i organi koji se bave problemima pozadine i preookeanskog transporta.

Zbog toga se u Sjedinjenim Američkim Državama sada poklanja velika pažnja detaljnom proučavanju pitanja materijalno-tehničkog osiguranja i objavljuju mnoga specijalna dela posvećena opštim i posebnim problemima pozadine. Jedno od njih predstavlja i ova knjiga američkog kontraadmirala Eklza, koji se za vreme drugog svetskog rata bavio praktičnim rešavanjem pozadinskih problema i neposredno rukovodio materijalno-tehničkim osiguranjem mornaričkih snaga SAD. U posleratnom periodu Eklz je sistematski sređivao i proučavao razna iskustva, polazeći od zahteva savremene agresivne politike američkih desničarskih krugova i postojeće situacije.

Izloženi materijali u knjizi razrađeni su na univerzitetu »Džordža Vašingtona«. Ona sadrži i predavanja držana na njemu o pitanjima obezbeđenja pozadine, koja su čitana i u nizu armijskih, mornaričkih i vazduhoplovnih škola i ustanova SAD.

U uvodu knjige autor konstatuje da se u procesu razrade strategijskih planova i stvaranja oružanih snaga SAD službi pozadine nije poklanjala dovoljna pažnja. Već deset godina, ne samo u SAD već i u svim zapadnim zemljama, posebno se ukazuje na veliki značaj problema nacionalne odbrane. Međutim, tek nedavno se ispostavilo da se građanski i vojni krugovi suštinski razilaze u mišljenjima o tim pitanjima. Tome problemu — ističe autor — posvećeno je mnogo referata u Huverovim komisijama, njime su se bavili i mnogobrojni naučnoistraživački radovi koje su finansirale Rockefellerova fondacija i druge ustanove. U tim radovima se mnogo govori o funkcijama i sferama nadležnosti najviših komandnih instancija, ali, po pravilu, ništa o tome kakav uticaj imaju odluke i planovi tih instancija na borbenu sposobnost potčinjenih im komandi i ustanova. Međutim, jedini cilj ogromnih napora koji se čine u oblasti nacionalne odbrane jeste efikasno korišćenje oružanih snaga u borbi. U izvesnoj pometnji oko sporova o organizacionoj strukturi američke najviše komande i rasporeda budžetskih sredstava među pojedinim vidovima oružanih snaga nisu bili u dovoljnoj meri proanalizirani rad i službe pozadine, iako se upravo u toj relativno malo proučenoj oblasti nalazi ključ za utvrđivanje odnosa između nivoa u razvitku oružanih snaga i efikasnosti njihove borbene upotrebe. Danas se — po mišljenju autora — smatra svrsishodnim da se taj problem dublje prouči i razjasne njegove veze sa drugim aspektima savremenog rata.

Iako je dao naslov knjizi »Uloga pozadine u ratu«, autor u uvodu ističe, a to podvlači i pisac predgovora sovjetskom izdanju knjige kontraadmiral Andrejev, da je u njoj glavna pažnja poklonjena pitanjima rukovođenja pozadinom, jer se u procesu rada na knjizi ispostavilo da je tehnička strana pozadinske službe toliko opširna i složena da često zaklanja njenu osnovnu sadržinu i smisao. Stavljanje u prvi plan pitanja rukovođenja pozadinom — zaključuje autor kontraadmiral Eklz — pomaže da čovek stvori predstavu o svim tehničkim detaljima rada pozadine i da se istovremeno usredsredi na njene centralne tačke.

Kao što je u početku istaknuto, pisac predgovora sovjetskom izdanju kontraadmiral Andrejev i redaktori knjige upuštaju se u polemiku sa autorom. Dok autor tvrdi da je kapitulacija Japana došla kao rezultat eksplozije prve atomske bombe, Andrejev i redaktori navode da je ona usledila zbog stupanja Sovjetskog Saveza u rat protiv Japana, usled uništenja kvantunške armije i dejstva sovjetskog ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice.

Andrejev i autor Eklz se razilaze i oko toga da li je Sjedinjenim Američkim Državama išlo u račun da ostvare »najskorije uništenje neprijatelja«. Takvo kategoričko tvrđenje Eklza u prvoj glavi prvog dela knjige redaktori nazivaju demagoškom izjavom, a Andrejev navodi da su desničarski krugovi SAD, vodeći politiku podsticanja fašističke Nemačke protiv Sovjetskog Saveza, bili daleko od toga da unište protivnika »za najkraće vreme«. Oni su bili prinuđeni da otvore drugi front tek onda kad je postalo očevidno da je Sovjetska armija sposobna da i sama, bez pomoći saveznika, uništi fašističku Nemačku.

Knjiga se sastoji iz tri dela — ukupno sedamnaest glava sa zaključkom.

Prva glava, iako joj je autor dao naslov »Istorija«, ne obuhvata nikakav istorijski pregled uloge pozadine u ratu, već počinje sa 13. martom 1942. godine, odnosno sa jednom Ajzenhauerovom beleškom u kojoj on komentariše svoje pokušaje da organizuje materijalno-tehničko snabdevanje američkih trupa na Filipinima.

Odmah iza toga autor se dotiče industrijske revolucije i njenog uticaja na vođenje rata, govori o karakteru rata uopšte, elementima moći, o vojnim faktorima koji utiču na karakter rukovođenja u vojsci i daje definicije vojne veštine, strategije i taktike. Od druge glave počinju njegova razmatranja o vezi između strategije, taktike i rada pozadine, koja proučava nekim primerima iz najnovije istorije, kao što su podmornički rat protiv Japana, iskrcavanje u Normandiji i južnoj Francuskoj, desant u Burmi, suecka kriza 1956—1957. godine.

U četvrtoj, petoj i šestoj glavi iznesena su iskustva iz rada pozadine, planiranja rada pozadine i objedinjavanja planiranja, kao i sastavljanja programa. Autor se pri tome poziva na radove Bedela Smita, memoare feldmaršala Montgomerija i drugih vojnih autora sa Zapada. On u prvom delu knjige izričito zastupa gledišta najagresivnijih krugova američkih imperijalista o »fatalnoj neizbežnosti« rata. Tako, na primer, on otvoreno izjavljuje: »Istinskog mira u našoj epohi nema i ne može biti«, pa se zato SAD »moraju pripremati za svaki oblik borbe, uključujući tu i manje oružane konflikte i ratove sa upotrebom samo konvencionalnog oružja«, za ratove »do potpune kapitulacije neprijatelja«, kao i za »neograničeni ter-

monuklearni rat«. Prema tome, zaključuje autor, »osnovni zadatak koji stoji pred nacijom na svakoj etapi borbe sastoji se u tome da se odredi najbolji način upotrebe različitih elemenata moći zemlje radi obezbeđenja interesa države i postizanja postavljenih ciljeva«.

Očigledno je da se ovakve reči potpuno podudaraju sa razlozima kojima se pravdaju, na primer, današnji rat u Vijetnamu ili američka intervencija u Dominikanskoj Republici.

Govoreći o faktorima koji utiču na rad pozadine, autor navodi primere iz kojih se vidi da je u drugom svetskom ratu služba pozadine s velikim teškoćama ispunjavala svoje zadatke. U štabu glavne komande oružanih snaga SAD na Tihom okeanu tek je krajem 1943. godine stvoren organ koji je rukovodio poslovima pozadine. Zato on u narednim glavama ovog dela preporučuje elastičnost i dinamičnost u planiranju, ističući da elastičnost borbenih dejstava umnogome zavisi od rukovođenja materijalno-tehničkim obezbeđenjem jedinica. »Neregulisan rad pozadine u pogledu njegove dinamičnosti može dovesti do smanjenja borbene sposobnosti oružanih snaga i izlišnog gubitka snaga i sredstava«.

U posebnoj glavi, posvećenju prikupljanju i rasporedu snaga i sredstava službe pozadine, autor se kritički dotiče postupaka privrednih faktora koji u trenucima smanjenja opasnosti od eventualne agresije počinju da pojačavaju pritisak na političke lidere, podstičući ih na smanjenje brojnog stanja oružanih snaga. A kad se vlada, saglašujući se s tim, odluči na smanjenje roka vojne službe i vojnih izdataka, ti isti politički lideri počinju sa izjavama da takvi vladini postupci podrivaju bezbednost zemlje.

U drugom delu knjige dosta mesta posvećeno je problemu pravilnog odnosa sastava borbenih snaga i snaga opsluživanja. Prema oceni autora, u toku drugog svetskog rata pozadinski organi američkih oružanih snaga težili su da taj problem reše povećavanjem brojnog stanja radnika u organima pozadine i borbom za ovlašćenja. Kao posledica toga došlo je do pojave da su se »zadaci materijalno-tehničkog obezbeđenja širili po geometrijskoj progresiji, dok je efikasnost borbenih snaga neprestano opadala«. Čak je i Čerčil u svojim memoarima primetio da su u toku operacija u Normandiji »pozadinska služba i administrativni organi saveznika bili isviše naduvani«.

U dvema poslednjim glavama drugog dela autor se bavi problemima transportovanja materijala, kriterijumom prilikom izbora sistema upravljanja transportom, navodi primere i pouke iz drugog svetskog rata, i posebnu pažnju poklanja disciplini u radu pozadinske službe i snabdevanja. Pri tome, pod naslovom »Nedisciplinovanost dovodi do povećanja obima rada pozadine«, nabroja neke primere o tome koliko je vojnog materijala, koji je otpravljan preko okeana u toku drugog svetskog rata, bilo izgubljeno zbog »krađa i rasipanja«. Gubici u nekim pozadinskim područjima iznosili su i do 15%. U periodu 1942—1943. godine, prilikom otpravljanja vojnog transporta morem za isturene baze, izbile su teškoće oko markiranja sanduka. Ako su natpisi na sanducima davani otvorenim (punim) tekstom, stvar se završavala na sitnim krađama. Međutim, ako su bili markirani kodiranim znacima, sanduci su vrlo često iščekavali. Godine 1945, usled velikih krađa vojne imovine do kojih je došlo u pozadinskom području na Filipinima, snagama ratne mornarice SAD bila je nanosena velika šteta.

Treći deo knjige obuhvata nekih pet glava u kojima autor razmatra probleme organizacije, organizacionog rada pozadine, pozadinske službe i

organizacije štaba. Poslednja glava posvećena je spremnosti pozadinske službe, faktorima koji utiču na tu spremnost i opštim tendencijama.

Autor se najpre zadržava na složenosti organizacionih problema koji su poslednjih desetak godina bili predmet mnogih diskusija, odnosno mnogih mera koje su preduzimali zakonodavni i izvršni organi SAD. Uzroci tih rasprava su mnogobrojni. Delimično su uslovljeni karakteristikama američkog sistema uprave, a delimično postojanjem raznih koncepcija u oblasti strategije.

Poznato je da je industrijalizacija rata izazvala u SAD objedinjavanje vanredno složene vojne mašine, nacionalne ekonomike i nacionalne politike u jedinstvenu celinu. To se naročito odnosi na odluke Predsednika SAD u oblasti međunarodnih odnosa i nacionalne bezbednosti.

Glavni predmet čitave diskusije oko pitanja organizacije i upravljanja, izazvanih industrijskom revolucijom, bila je vojna ekonomika ili »služba pozadine«. Ovaj termin upotrebljava se retko, a kada se i upotrebi to nije uvek na mestu. Oslanjajući se na službeno priznatu terminologiju, neki su taj termin zamenjivali terminima: »uprava«, »ekonomika«, »administrativno rukovođenje« i »finansijska inspekcija«. Na taj način u diskusijama se ispoljila jasna tendencija da se osnovni principi vojne veštine potčine terminologiji i praksi industrijsko-komercijalnog sveta, u kojima glavni kriterijumi nemaju ništa zajedničkog sa kriterijumima prihvaćenim u vojsci.

Autor u knjizi pledira za neophodnost koordinacije u radu pozadine, govori o osnovnim i sastavnim elementima koordinacije i o sprovođenju kontrole u praksi od strane komande.

Kontraadmiral Eklz neosporno zastupa ideje agresivnih krugova SAD i — kako ističe pisac predgovora sovjetskom izdanju knjige Andrejev — solidariše se sa parolom koju je nedavno objavio uticajni »Njujork tajms«. Ovaj vodeći američki list iznosi mišljenje da u sadašnjem razvitku ekonomike SAD mora važiti deviza: »Više topova — manje butera«. To, svakako, zahteva mnogo žrtava, »međutim, potrebno je da podnesemo te žrtve, kako se posle ne bismo našli u situaciji da se više ni za šta ne bi vredelo žrtvovati«.

Citirajući reči Klauzevica — »teorija je pozvana da ispravlja posledice grešaka« — autor navodi da vrhovna komanda ostvaruje vojno rukovođenje polazeći od priznanja činjenice da je savremeni rat samo deo opštih, neprekidnih konflikata čovečanstva. Po njegovom mišljenju proizilazi da je rat »fatalno neizbežan«. Zato je neophodna uzajamna veza između pozadinske službe i teorije rata. Međutim, bilo bi krajnje pogrešno staviti bezbednost zemlje i postizanje nacionalnih ciljeva u potpunu zavisnost od pretpostavljenog tehničkog preimućstva... Sa gledišta pozadinske službe, logično je pretpostaviti da svako preimućstvo u oblasti materijalno-tehničkog obezbeđenja može biti likvidirano dostignućima protivnika... U takvoj situaciji, osnovni naponi SAD moraju biti usmereni na pripremu za rat, čiji će ishod zavisiti od sposobnosti da se nanese uništavajući udari u toku nekoliko prvih časova po otpočinjanju neprijateljstava i da se takvi udari suprotne strane izdrže.

Knjiga »Uloga pozadine u ratu« nesumnjivo je interesantna za svakoga ko se bavi pitanjima vojne ekonomike Sjedinjenih Američkih Država, a posebno za one koji prate razvoj međunarodnih događaja od drugog svet-skog rata naovamo i ulogu jedne od velikih sila u njima.